

Bildande av naturreservatet Fjätfallen-Kryptjärn i Älvdalens kommun

Beslut

Länsstyrelsen i Dalarnas län beslutar med stöd av 7 kap 4 § miljöbalken (1998:808) att förklara det område som avgränsats på bifogad karta, bilaga 2, som naturreservat. Området omfattar ca 259 ha och består av en sträcka av Fjätälven med de vackra Fjätfallen samt angränsande äldre barrblandskog, sumpskog och myr. Reservatets slutliga gränser utmärks i fält.

För att tillgodose syftet med reservatet beslutar Länsstyrelsen med stöd av 7 kap 5, 6 och 30 §§ miljöbalken att nedan angivna föreskrifter ska gälla för reservatet (se *Reservatsföreskrifter*).

Länsstyrelsen fastställer samtidigt skötselplanen för naturreservatets långsiktiga vård, enligt bilaga 6, med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken. Skötselplanen innehåller beskrivningar i enlighet med 17 § nyssnämnda förordning för Natura 2000-området Fjätfallet (SE0620245) och ersätter den tidigare bevarandeplanen fastställd 2005-08-12, dnr 511-8057-2005.

Naturvårdsförvaltare ska vara Länsstyrelsen i Dalarnas län

Uppgifter om naturreservatet

Namn	Fjätfallen-Kryptjärn
Kommun	Älvdalen
Län	Dalarna
NVR id	2044940
Natura 2000-beteckning	SE0620245 Fjätfallet
Församling/socken	Särna
Naturgeografisk region	33g: Förfjällsregion med huvudsakligen nordligt boreal vegetation, Dalarnas och Härjedalens näringsfattiga område
Fastigheter	Öjvasseln 19:1 och Östomsjön 33:3: Sveaskog. Särnaby 50:17 och Särna 1:5: Naturvårdsverket. Särna-Idre Besparingsskog S:1 och Östomsjön 50:29: Särna och Idre jordägares socknemäns allmänningsstyrelse. Granudalens Kronopark 2:3: Statens Fastighetsverk.
Rättigheter	Se skötselplanen
Lantmäteriärende	W09227 resp. W07478
Areal	Total areal: 259,3 ha Landareal: 247,7 ha Produktiv skogsmark: 228,2 ha

Syfte med naturreservatet

Bevara biologisk mångfald

Syftet med naturreservatet är att bevara en sträcka av Fjätälven med mäktiga vattenfall samt omgivande skogs- och våtmark med karaktäristisk växtlighet och känsligt djurliv i naturlig utveckling. Förekommande ekosystem och biologiska mångfald ska bevaras och utvecklas genom intern dynamik och andra naturliga processer. Möjlighet till vetenskaplig forskning ges.

Vårda och bevara värdefulla naturmiljöer

Syftet med naturreservatet är även att vårda och bevara brandpräglad tallhed på skarp mark.

Tillgodose behov av områden för friluftslivet

Syftet är också att – i den mån de biologiska värdena inte påverkas negativt – bevara och utveckla områdets stora friluftslivsvärden.

Skydda, återställa eller nyskapa värdefulla naturmiljöer eller livsmiljöer för skyddsvärda arter

De livsmiljöer och arter enligt det så kallade art- och habitatdirektivet 92/43/EEG som förekommer i de befintliga Natura 2000-områdena Fjätfallet och Fjätälven ska skyddas och gynnsam bevarandestatus upprätthållas. Förekomsterna av rödlistade arter ska bevaras i nuvarande numerär eller öka.

Syftet ska nås genom

Föreskrifter i området

- Området undantas från skogsbruk, exploaterande verksamheter eller annan påverkan som inverkar negativt på förekommande livsmiljöer samt växt- och djursamhällen.
- Störning av den känsliga falldimmevegetationen undviks.
- Områdets kvaliteter som besöksmål med upplevelsevärden, liksom dess värde för fritidsfisket, säkerställs.

Skötsel i enlighet med skötselplan

- Anläggningarna vid utsikten hålls i gott skick.
- Naturvårdsbränning genomförs i de mest brandpräglade delarna.
- Information över området tas fram som besökande ska finna vid området och på Länsstyrelsens webbsida.

Skäl för beslut

Prioriterade bevarandevärden

Biologiska värden

De biologiska värdena är prioriterade, och särskilt fallområdet med dess mycket exklusiva flora. Fjätälven hyser en värdefull fiskfauna samt förekomst av utter.

Huvuddelen av områdets skogsmark äger den naturliga skogens artsammansättning och ekologiska funktion. Området är variationsrikt både vad gäller trädens trädslagsblandning, åldersfördelning och dimensioner. Det finns ställvis mycket död ved i olika dimensioner och nedbrytningsstadier. Flera brandfält belägna inom området bidrar ytterligare till stor variation. Sammantaget ger detta goda förutsättningar för stor artrikedom bland både växter och djur. Skyddet av skogen i Fjätfallet-Kryptjärns naturreservat är därför ett led i bevarandet av biologisk mångfald.

Geologiska värden

Fjätfallen är ett av de största outbyggda vattenfallen i Dalarna, sett till vattenföring kanske det största.

Friluftsliv värden

Fjätfallen är ett omtyckt och välbesökt utflyktsmål, särskilt för flugfiskeintresserade.

Natura 2000

Fjätfallet är utpekad som särskilt bevarandeområde i det internationella Natura 2000-nätverket. Syftet med Natura 2000-området SE0620245 *Fjätfallet* är att upprätthålla en gynnsam bevarandestatus för följande naturtyper och arter:

- Dystrofa sjöar och vattendrag (kod 3160)
- Naturliga större vattendrag av fennoskandisk typ (3210)
- Nordliga boreala alluviala ängar (6450)
- Öppna svagt välvda mossar, fattiga och intermediära kärr och gungflyn (7140)
- Pionjärvegetation på silikatrika bergytter (8230)
- Västlig taiga (9010, prioriterad naturtyp)
- Örtrika, näringsrika skogar med gran av fennoskandisk typ (9050)
- Skogbevuxen myr (91D0, prioriterad naturtyp)
- Utter, *Lutra lutra* (1355)
- Platt spretmossa, *Herzogiella turfacea* (1984)

Små delar av Natura 2000-området "Fjätälven och Västvallen i Storfjärten" (SE0620003) berör reservatet. Detta område omfattar Fjätälven i dess helhet och utgörs i huvudsak av naturtypen Naturliga större vattendrag av fennoskandisk typ (3210) som därför behandlas utförligt i den bevarandeplan som hör till vattendraget. I föreliggande beskrivningar ges endast översiktliga underlag för den naturtypen.

Miljökvalitetsmål

Detta beslut om att skydda Fjätfallen-Kryptjärns naturreservat bidrar till att uppfylla miljökvalitetsmålen Levande sjöar och vattendrag, Levande skogar, Myllrande våtmarker samt Ett rikt växt- och djurliv.

Motiv för bildande av naturreservat**Bakgrund**

Flera undersökningar som pekade på Fjätfallens mycket höga skyddsvärden vad gäller dess flora har tidigt uppmärksammat området. Skogen vid Kryptjärn kom att värderas högt i och med den inventering som genomfördes på statens mark 2003. Fjätälven är utpekad som ett nationellt särskilt värdefullt vattendrag. Sammantaget har områdets skyddsvärde bedömts mycket högt och bland annat markägarnas önskemål om att bruka skogen initierat skyddsåtgärderna.

Skyddsform

Hot mot områdets naturvärden är främst skogsbruksåtgärder, men möjligen även anspråk på vattenkraftsutbyggnad.

Områdets naturvärden är sådana att de kräver ett omfattande och långsiktigt skydd för att bevaras och utvecklas. I och med områdets storlek tillgodoses skyddsbehovet bäst genom bildande av naturreservat.

Beslutet följer de riktlinjer som gäller för Länsstyrelsens prioritering av områdesskydd.

Planeringsbakgrund***Natura 2000***

Området är utpekad som Natura 2000-område enligt 7kap 27§ i miljöbalken.

Riksintressen

Fjätälven utgör riksintresse för såväl naturvård som friluftsliv enligt Miljöbalken 3 kap. 6§. Älven är även riksintresse som skyddat vattendrag enligt Miljöbalken 4 kap. 6§. Nedströms, och tangerande naturreservatet, finns ett större område utpekad som riksintresse för kulturmiljövården. Merparten av de delar som ligger öster om älven är även riksintresse för rennäringen.

Värdefullt vatten

Fjätälven är utpekad som ett nationellt särskilt värdefullt vattendrag i en sammanställning gjord av Naturvårdsverket, Fiskeriverket, Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna.

Kommunal översiktsplan

De riksintressen som finns i området vid Fjätälven redovisas i översiktsplanen, medan skogsområdet vid Kryptjärn inte finns omnämnt.

Befintliga områdesskydd

Beslutet är förenligt med hushållningsbestämmelserna för mark och vattenområden enligt 3 kap. miljöbalken samt den kommunala översiktsplanen.

Avvägning mellan allmänna och enskilda intressen

Med hänsyn till områdets värden och naturreservatets syften kommer pågående markanvändning att avsevärt försvåras. Länsstyrelsen bedömer att områdets värden bäst ges ett långsiktigt skydd genom bildande av naturreservat. Föreskrifterna är anpassade till naturreservatets syften och värden. De är främst avsedda att begränsa skador på mark samt växt- och djurliv. Vid en avvägning mellan enskilda och allmänna intressen i enlighet med 7 kap 25 § miljöbalken finner Länsstyrelsen att föreskrifterna inte går längre än vad som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses.

Konsekvensutredning

Länsstyrelsen bedömer att de inskränkningar som sker i allmänhetens rätt att färdas och vistas i området är av sådan ringa omfattning att någon konsekvensutredning enligt förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning inte behövs.

Reservatsföreskrifter

För att säkerställa syftet med reservatet förordnar Länsstyrelsen att nedan angivna föreskrifter skall gälla. Föreskrifterna gäller utöver vad som gäller enligt lag eller annan författning.

Föreskrifterna ska inte utgöra hinder för de åtgärder som behövs för att nå syftet med reservatet och som framgår av föreskrifterna under B nedan. Detsamma gäller för uppföljning av bevarandemål och åtgärder. Vidare ska föreskrifterna heller inte utgöra hinder för normalt underhåll av de vägar och ledningar/ledningsgator som syns på beslutskartan, bilaga 2.

Föreskrifterna ska inte heller utgöra hinder för utövande av de rättigheter som följer av renbetesrätt inom området.

A Föreskrifter enligt 7 kap 5 § miljöbalken om inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden.

I naturreservatet är det förbjudet att:

1. anordna upplag, gräva, schakta, dika, dämma eller på något sätt skada mark eller vatten, med följande undantag:
 - att utan Länsstyrelsens tillstånd förändra konstruktion och/eller funktion på befintlig fisktrappa. Löpande underhåll för att bibehålla fisktrappans nuvarande konstruktion och funktion får dock genomföras.
2. avverka skog och utföra skogsvårdande åtgärd samt att upparbeta och ta bort dött träd eller vindfälle, med följande undantag:
 - Befintliga sikt- och skjutgator får underhållsröjas.
 - Träd som riskerar att skada byggnader eller anläggningar får avlägsnas efter samråd med Länsstyrelsen.
3. gödsla, återföra aska eller använda bekämpningsmedel,

4. anlägga mark- eller luftledning, uppföra ny byggnad, mast eller annan anläggning,
 - Vid jaktpass får enklare konstruktion av naturmaterial uppföras.
 - Tillfälliga konstruktioner för drift och underhåll av fisktrappan får uppföras.
5. plantera in växter eller djur, med följande undantag:
 - Tillståndgiven inplantering av fisk är tillåten.
6. utan Länsstyrelsens tillstånd sprida kalk,
7. framföra motordrivet fordon i terrängen på barmark, med följande undantag:
 - Uttransport av älg, björn, hjort eller vildsvin får ske med fordon som inte ger skador på mark eller vegetation.
 - För tjänstemän i sjukvårds-, polis- eller räddningsärende. Insatsen ska omgående anmälas till Länsstyrelsen Dalarna.
8. bedriva jakt med fälla, med följande undantag:
 - Jakt med minkfällor är tillåtet.
9. utfodra djur, lägga ut åtel eller vidta andra åtgärder för att locka/samla djur till vissa platser, med följande undantag:
 - att sätta upp saltsten.
10. upplåta korttidsjakt inom naturreservatet.

B Föreskrifter enligt 7 kap 6 § miljöbalken om förpliktelser för ägare och innehavare av särskild rätt till fastigheter att tåla visst intrång.

Markägare och innehavare av särskild rätt till marken förpliktigas tåla att följande anordningar utförs och åtgärder vidtas för att tillgodose syftet med reservatet:

1. utmärkning av reservatet, uppsättning av informationstavlor samt anläggning och underhåll av leder och andra anläggningar för friluftslivets behov,
2. skötsel genom naturvårdsbränning samt genom återställning av flottledsrensade vattendrag inom område som framgår av karta, bilaga 3,
3. undersökningar för uppföljning av skötselplanen och reservatets syfte.

C Föreskrifter enligt 7 kap 30 § miljöbalken om rätten att färdas och vistas inom reservatet samt om ordningen i övrigt inom reservatet.

Föreskrifterna under punkten C gäller även fastighetsägare och innehavare av särskild rätt till fastighet när de inte utnyttjar sin rätt att bruka fastigheten

I naturreservatet är det förbjudet att:

1. skada växande eller döda – stående eller omkullfallna – träd, stubbar och buskar, med följande undantag:
 - Insamling av löst liggande, mindre, torra grenar och kvistar i syfte att göra upp eld.

Utan Länsstyrelsens tillstånd:

2. gräva upp växter, plocka mossor, lavar och vedlevande svampar eller samla in djur (t.ex. insekter), med följande undantag:
 - Insamling av bottenfauna får ske.
3. genomföra eller bedriva tävlingar, lägerverksamhet och andra större eller återkommande organiserade arrangemang,

Motiv och förtydliganden till föreskrifter

I normalt underhåll av väg ingår att 2 meter av området bakom baksläntens krön får röjas och tas i anspråk för utbanade slänt- och dikesmassor.

I *punkterna A1 – A9; C1 – C2* förbjuds sådana aktiviteter som kan störa den naturliga utvecklingen hos vegetationstyper och naturskogens växter och djur.

I *punkt A2* förbjuds alla former av avverkningar och skogsskötselåtgärder, vilket är en förutsättning för att områdets värden ska bibehållas. Denna föreskrift innebär att bestämmelserna i skogsvårdslagen och Skogsstyrelsens föreskrifter om bekämpning av skadeinsekter och tillvaratagande av skadad skog ej ska gälla inom naturreservatet. Uppkommer insektsskador på skog i anslutning till naturreservatet som en följd av att åtgärder för insektsbekämpning inte vidtagits inom reservatet ska frågan om ersättning bedömas enligt skadeståndsrättsliga regler.

Undantag för att underhålla skjut- och siktgator medges för röjning av klenare sly och kvistar. Sådan röjning krävs med tiden för att kunna fortsätta att nyttja passet. Klenare sly och kvistar har sällan hunnit utveckla sådana naturvärden att åtgärden är skadlig

I *punkt A3* framgår det att man inte får sprida aska i reservatet. Förbudet avser askåterföring av biobränsle och gäller inte spridning av kremeringsaska, då detta anses ha försumbar påverkan på naturmiljön.

I *punkt A4* förbjuds nyanläggning av alla slags anläggningar. Detta inkluderar jaktorn och jaktpass av permanent typ med väggar, tak eller dylikt. Enkla tillfälliga konstruktioner vid jaktpass av "naturmateriel" dvs. av standardtyp med slanor/granris eller mobila tak/vindskydd som endast används under själva jakten får dock skapas. Jaktpass inklusive eventuella skjutvinklar får markeras diskret, exempelvis med märkt småfågelholk i naturmateriel.

I *punkt A5* förbjuds inplantering av växter och djur, med undantag för tillståndsgiven inplantering av fisk. Tillståndsgivningen som föreskriften syftar på görs enligt fiskelagen (1993:787).

Inplantering av växter och djur i reservatet kan störa den naturliga utvecklingen av de vegetationstyper och det växt- och djurliv som reservatet syftar till att bevara och främja.

I *punkt A7* förbjuds terrängkörning. Terrängkörning regleras i huvudsak i terrängkörningslagen, men förtydligas i denna föreskrift. Föreskriften syftar till att minimera skador på mark och vegetation. Angående undantaget från föreskriften som handlar om uttransport av vilt ska begreppet ”skador” inte i tolkas lika strikt som ”märken”. Eventuella spår måste dock alltid kunna växa igen under en vegetationssäsong. Detta innebär att det är ytterst sällan som terrängkörning på barmark i våtmarksmiljöerna är möjlig. Avvägningen bedöms tillgodose jaktintresset, friluftslivets intressen och behovet av skydd för mark och vegetation.

I *punkt A8* förbjuds jakt med fällor. Denna jaktform bedöms ej vara av samma starka allmänna intresse som annan jakt, utan bedrivs främst i bestandsreglerande syfte. Utgångspunkten bör därför vara att endast tillåta jakt med fällor om det finns skäl att reglera specifika arter. Utestående fällor minskar också upplevelsen av ett ”orört” område och kan upplevas negativt av friluftslivet. Det kan även innebära en risk för fredade arter som exempelvis ugglor. Undantag för minkfällor medges för att minkjakt är motiverad ur naturskyddssynpunkt och att fällfångst är den enda realistiska jaktmetoden. Även slagfällor är tillåtna vid minkjakt eftersom naturvårdsnyttan bedöms större än risken att enstaka individer av andra arter dödas. Fällor ska alltid märkas med namn och adress.

I *punkt A9* förbjuds utfodring och åtling av vilt. Utfodring och åtling av vilt medför att djur koncentreras till området kring utfodrings- och åtlingsplatsen. Lokalt skadas vegetationen genom tramp, foderspill och en viss gödsling av marken. Om syftet med reservatet är att skydda, vårda, bevara eller återskapa vegetationstyper och/eller samspelet mellan arter är det inte förenligt med att påverka vegetationen som det görs när djur lockas till en plats. De djur som lockas av det utlagda ökar sin närvaro inom området och även det är en icke önskvärd påverkan i ett naturreservat där ett naturligt samspel ska råda. Det är dock tillåtet att lämna kvar den urtaga älgräntan efter skjutna älg liksom att mata småfåglar. Det är också tillåtet att sätta ut saltsten, dock bör placeringen vara sådan att skador på vegetation minimeras. Det är generellt förbjudet att lägga ut animalisk åtel. För att inte få skador inom reservatet, se motiv, så inskränker Länsstyrelsen detta ytterligare.

I *punkt A10* förbjuds korttidsjakt. Jaktutövarna ska ha en ingående kunskap om områdets naturvärden/skyddsbehov och vilka hänsyn som behöver tas vad gäller bl.a. jaktens omfattning och utövning. Jaktgäster accepteras endast om de medföljer nyttjanderättsinnehavare – d.v.s. de ska bedriva jakt tillsammans.

I *punkt B1* medges uppmärkning av reservatet, uppsättande av informationstavlor och iordningsställande/underhåll av anläggningar för friluftslivet. Information om reservatet samt anläggningar för friluftslivet bedöms idag ofta som högst angeläget för att tillmötesgå det rörliga friluftslivet.

I *punkt B2* medges naturvårdsbränning och återställning av det flottledsrensade vattendraget i reservatet. Naturvärden kopplade till brandpräglad skog kräver

skötsel och det rensade vattendraget gynnas av återställning av bottentopografin. Åtgärderna är angelägna för att syftet med naturreservatet ska kunna uppnås.

I *punkt B3* medges undersökningar för uppföljning. Forskning och uppföljning ingår som en naturlig del i reservat av denna karaktär, och är även ett krav som ställs på Natura 2000-objekt.

I *punkt C1* förbjuds förorsakande av skada på levande och döda träd, buskar och stubbar. Skogens träd är grunden för reservatets värde och får inte skadas. För att tillgodose upplevelsevärdena i området tillåts dock insamling av löst liggande mindre torra grenar och kvistar, för att möjligheten att kunna göra upp eld ska finnas även utan medtagen ved. Matsvamp och bär får plockas i reservatet.

I *punkt C2* förbjuds att utan Länsstyrelsen tillstånd gräva upp växter, plocka mossor, lavar och vedlevande svampar, samt att samla in djur. Förekomsten av ett flertal värdefulla, ofta rödlistade, organismer motiverar skydd mot sådan plockning och insamling som kan inverka menligt på berörda populationer. Det är dock angeläget att undersökningar och insamlingar som förbättrar kunskapen om reservatets organismvärld kan ske. Normalt bör sådana undersökningar kunna medges under förutsättning att de har ett allmänt intresse, att undersökningsmetoden inte orsakar bestående skada och att resultaten tillgängliggörs.

Insamling av vattenlevande insekter medges då detta inte bedöms innebära nämnvärd påverkan på bestånden, men är av betydande intresse för utvärdering av bottenfaunan.

I *punkt C3* förbjuds att utan Länsstyrelsen tillstånd bedriva större arrangemang i naturreservatet. Fler besökare i reservatet är normalt positivt. Olika organiserade arrangemang kan dock, om de bedrivs i olämplig omfattning, på olämpligt sätt, på olämplig plats eller under olämplig tid, störa andra besökare och negativt påverka naturmiljön. För att kunna inrikta den organiserade verksamheten till en hållbar och miljöanpassad sådan, krävs därför tillstånd av länsstyrelsen enligt punkt C3. Länsstyrelsen kan då ställa villkor och anvisa passande plats etc.

Ärendets handläggning

Fjätfallen har givetvis tack vare den storslagna naturen och fisket varit kända utflyktsmål sedan lång tid. Ett besök av den berömde lichenologen (lavkännaren) Torsten Hasselrot 1939 med fynd av bland annat den håriga skrovellaven gjorde platsen omtalad bland botaniker. Bryologen (mosskännaren) Nils Hakelien besökte området 1962, vilket resulterade i flera sällsynta fynd, bland annat av den lilla mossan klippmyggmossa. För att skaffa en bättre kännedom om områdets mossflora uppdrog Länsstyrelsen år 2003 åt Henrik Weibull att inventera området. Han kunde ytterligare befästa områdets mycket rika kryptogamflora. Dessutom har Janolof Hermansson vid flera besök dokumenterat områdets nutida, synnerligen rika lavflora.

Tillsammans med Fjätälven pekades Fjätfallen ut i länets Naturvårdsprogram 1988 som av högsta naturvårdsvärde.

Skogsområdet mot Kryptjärn uppmärksammades i och med den riksomfattande inventeringen av skyddsvärd skog på statens mark 2003. Vid den inventeringen avgränsades den äldre, skyddsvärda skogen, en avgränsning som också kom att redovisas i Naturvårdsverkets rapport "Skyddsvärda statliga skogar" från 2004.

Själva processen att bilda naturreservat påbörjades 2001 med att Naturvårdsverket köpte marken öster om Fjätfallen av Sveaskog. Ett avtal om intrång träffades under 2002 med Särna Jordägarnämnd, vilket innebar att värdet av skogen ersattes. Därefter har några samfälliga myrslogar och kvarnplatser införlivats i Naturvårdsverkets fastighet. En tomt har styckats av till förmån för fritidshuset vid vändplanen vid fallet. Fritidshuset som ligger vid det nedre fallet har undantagits från reservatsbeslutet. En liten fastighet, Särna 1:5, tillhörig Bergvik Skog AB förvärvades slutligen under 2016.

Naturvårdsverket och Sveaskog Förvaltnings AB träffade den 13 juni 2008 en överenskommelse om långsiktigt skydd av 431 särskilt värdefulla naturskogsområden i landet på Sveaskogs marker som redovisades i inventeringen 2003. Villkoren i överenskommelsen innebar bland annat att Kryptjärn som ett av 52 områden i Dalarnas län ska avsättas som naturreservat.

Förslaget till naturreservat har remitterats till berörda. Vid remissen har följande synpunkter inkommit:

Älvdalens kommun har inget att erinra mot att naturreservatet bildas för att skydda naturvärden i området.

Sveriges geologiska undersökning (SGU) har inte heller några synpunkter på reservatet, men anser att den geologiska beskrivningen är bra.

Fortum Sverige AB har inget att erinra.

Ruvhten sijte tillstyrker reservatet så till vida att det inte blir några inskränkningar för renskötseln. Man anser att det inte är lämpligt med naturvårdsbränning i lavhävdad mark. Länsstyrelsen bedömer att de föreslagna naturvårdsbränningarna endast kortvarigt inverkar negativt på lavbestånden. Intill liggande spontant brunna marker uppvisar en mycket kraftig lavtillväxt, som dessutom gynnas genom att ljung, kråkris och lingon har brunnit bort. Skyddet mot avverkning borgar dessutom för ett långsiktigt gott renbete. För att tillmötesgå önskemålet ska naturvårdsbränningar planeras så att utpräglade lavmarker undantas om de är av betydelse för renskötseln och åtgärden föregås av samråd med berörd sameby.

Idre sameby påpekar att renbetesrätt föreligger och därmed de rättigheter som följer av detta, t.ex. rätt att färdas i terrängen, uppförande av anläggningar för renskötselns behov såsom rengärde och stängsel, fiske samt rätt att ta ved för brasa. Ett sådant generellt undantag har införts till föreskrifterna. Samebyn gör

även samma påpekande gällande naturvårdsbränningar som Ruvhten sijte, vilket har föranlett den åtgärd som har behandlats ovan.

Statens fastighetsverk tillstyrker beslut och skötselplan, men har flera detaljsynpunkter som har beaktats.

Särna-Idre Besparingsskog har påtalat vissa förhållanden kring jaktens utövande som har föranlett korrigeringar. Vidare förutsätter man att jakträttshavare som löser årskort ska kunna lösa gästkort/dagkort för jaktgäst. Föreskriften som förbjuder korttidsjakt med motivet att den som jagar inom reservatet ska ha nödvändig kännedom om området medger jaktgäst om denna jagar i sällskap med jakträttsinnehavare.

Besparingsskogen förutsätter vidare att normalt skogsbruk kan bedrivas på den produktiva skogsmarken ända fram till reservatets gränsmarkering. I de hotbilder som omnämns i bevarandeplanen för Natura 2000 finns diverse formuleringar som kan uppfattas som inskränkningar i skogsbrukandet även utanför området. Länsstyrelsen har med tanke på bland annat detta anpassat avgränsningen så långt möjligt så att gränsen ligger i väg eller annan naturlig avdelare, ofta med en zon mellan Naturagränsen och reservatsgränsen. Miljöbalkens bestämmelser rörande Natura 2000 gäller dock all verksamhet som kan komma att påverka de värden som ett Naturaområde är avsett att bevara, oavsett avstånd till området.

Havs- och Vattenmyndigheten tillstyrker reservatsbildningen. Vattenmiljöerna i området är utpekade som nationellt särskilt värdefulla ur både naturvårds- och fisksynpunkt och är högt prioriterade för skydd. Skyddet av Fjätfallen-Kryptjärn kommer att bidra till uppnåendet av etappmålet för skydd av sjöar och vattendrag.

Dalälvens Vattenregleringsföretag lämnar synpunkter på föreskrifterna A1 och A4 med önskemål om att kunna utföra underhåll och reparation av fisktrappan samt vissa tillfälliga konstruktioner i samband med detta, utan att tillstånd erfordras. Föreskriften har kompletterats enligt DV:s förslag, men med innebörden att större förändringar kräver tillstånd.

Vidare har DV för fram förslag till annan lydelse av skötselmålet för fisktrappan samt för hur skötseln har utförts. Detta har korrigerats i skötselplanen.

Särna-Idre Fiskevårdsområdesförening ser positivt på att fisket i det nya reservatet fortsatt är tänkt att regleras av fiskevårdsområdesföreningen samt att undantag finns för insamling av vattenlevande insekter.

Föreningen ställer krav på öringens lekvandring genom fisktrappan, något som faller utanför ramarna för naturreservatet. Vidare anser föreningen att de slogbodar, bord, dass mm som finns utplacerade i området ska skötas av naturreservatsförvaltaren. Skötselplanen har ändrats i enlighet med denna begäran.

Upplysningar

Andra föreskrifter som gäller för området

Fiskevårdsområdets föreskrifter för fiske gäller oaktat naturreservatet.

Ansvarförhållanden vid spontant uppkommen brand

Vid spontant uppkommen skogsbrand har markägaren ansvar för bevakning i den utsträckning som har beslutats av räddningsledaren efter avslutad räddningsinsats. Se 3 kap. 9§ i lagen om skydd mot olyckor (2003:778).

Dispens från föreskrifter

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen med stöd av 7 kap. 7 § miljöbalken medge dispens från meddelade föreskrifter för naturreservatet. I och med att delar av området har status som Natura 2000 gäller dock för dessa delar särskilda bestämmelser för tillstånd enligt 7 kap. 28 a och b §§ miljöbalken. Tillstånd krävs för att bedriva verksamhet eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000 område. I områden som innehåller prioriterade arter eller prioriterade livsmiljöer får tillstånd bara ges av vissa speciellt preciserade skäl och efter regeringens tillåtelse.

Kungörelse

Beslutet kungörs på det sätt som gäller för författningar i allmänhet. Beslutet delges sakägarna enligt sändlista med delgivningskvitto.

Föreskrifterna enligt 7 kap 30 § miljöbalken träder i kraft omedelbart, även om beslutet överklagas.

Överklagan

Beslutet kan överklagas till Regeringen, Miljö- och energidepartementet, se bilaga 5 (formulär 6).

Beslutande

Beslut i detta ärende har fattats av landshövding Ylva Thörn. I den slutliga handläggningen deltog även jurist Sarah Bauer, länsantikvarie Fredrik Sandberg, planhandläggare Jessica Persson, miljöhandläggare David Lundvall, funktions-samordnare Jemt Anna Eriksson och naturskyddshandläggare Lennart Bratt, den sistnämnde föredragande.

Ylva Thörn

Lennart Bratt

Bilagor:

Bilaga 1 Översiktskarta

Bilaga 2 Beslutskarta

Bilaga 3 Skötselkarta

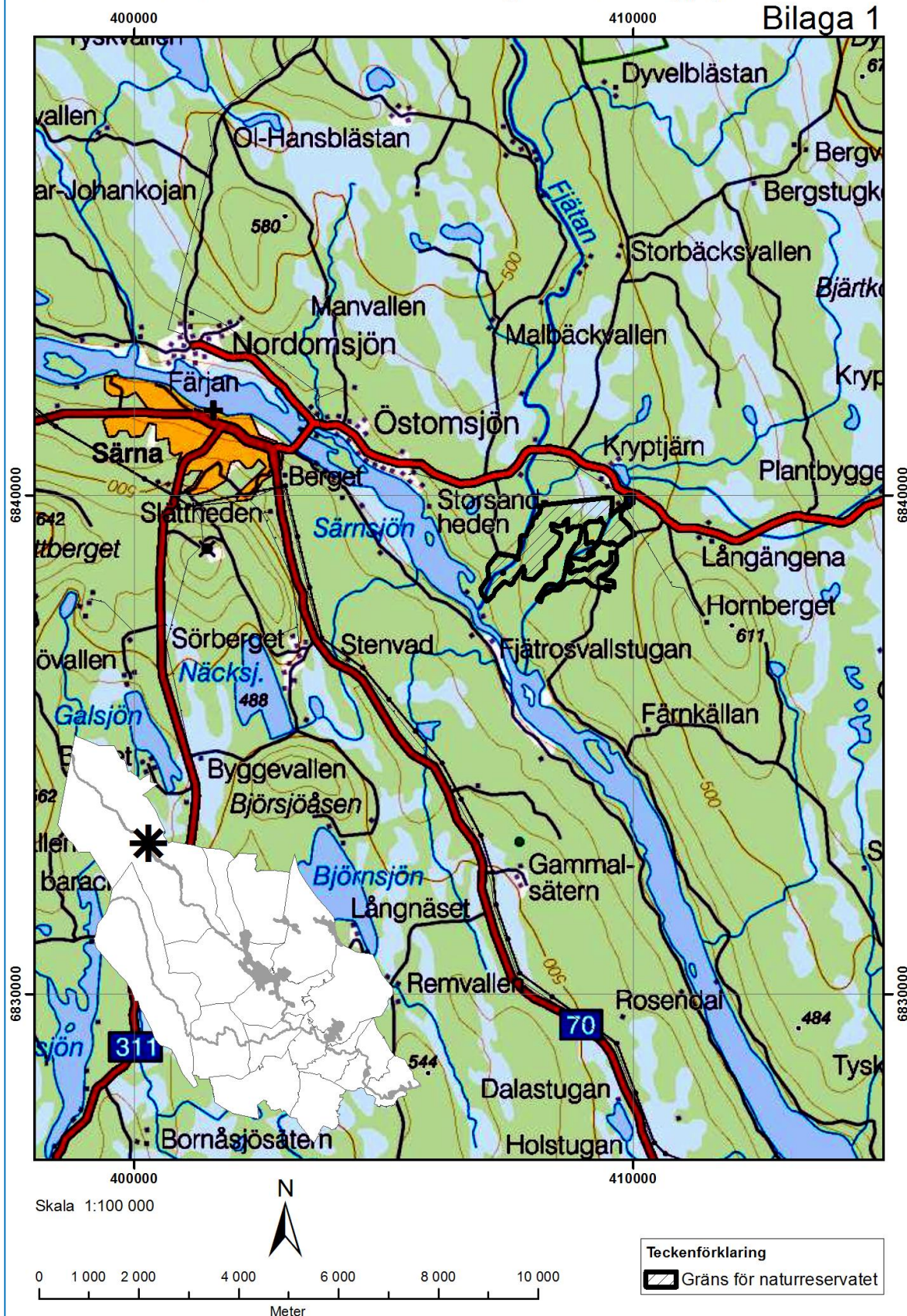
Bilaga 4 Skötselplan

Bilaga 5 Överklagningsformulär (markägare och sakägare)

Sändlista: (Sändlistan borttagen i webbversion)

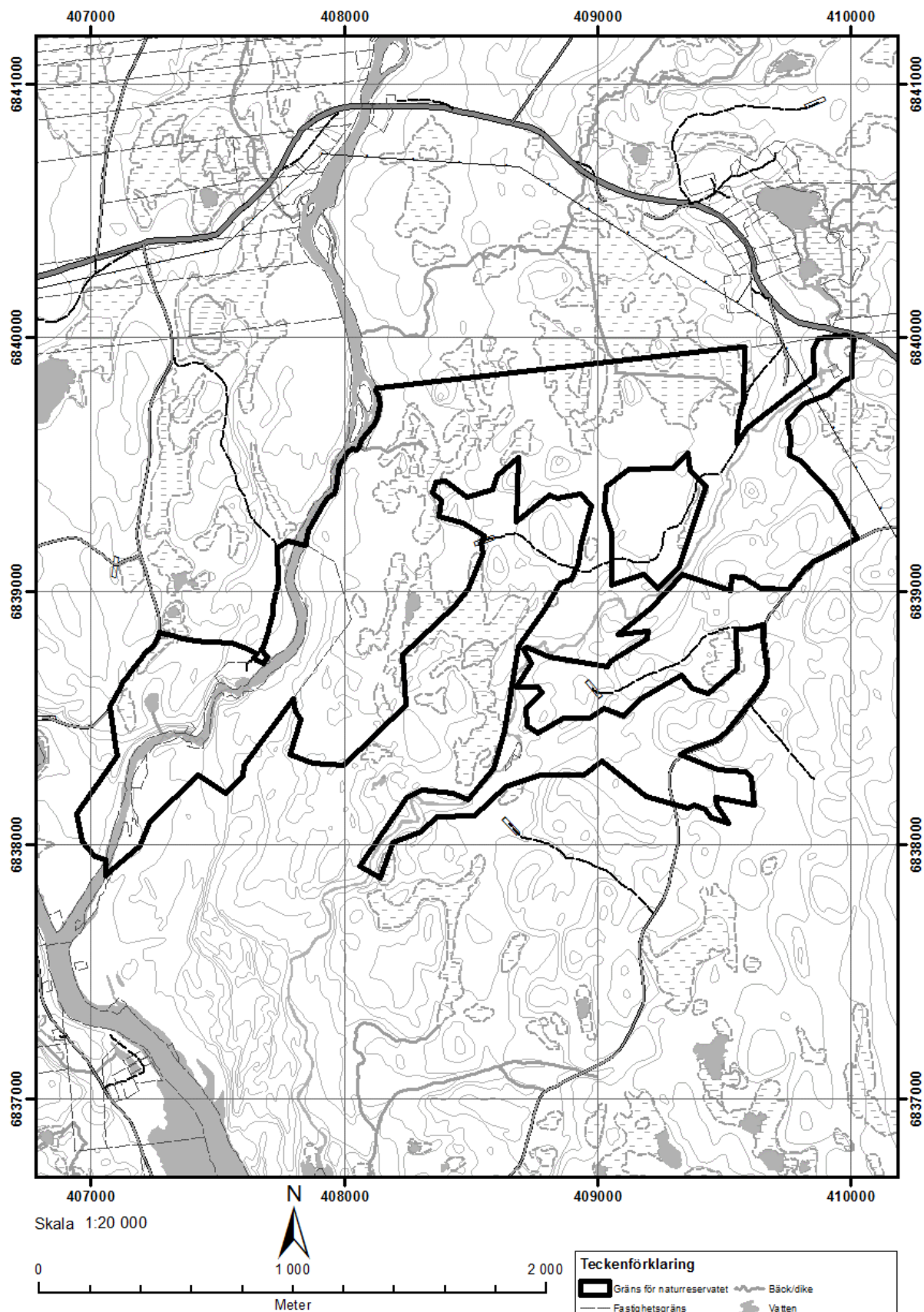
Översiktskarta naturreservatet Fjätfallen-Kryptjärn

Bilaga 1

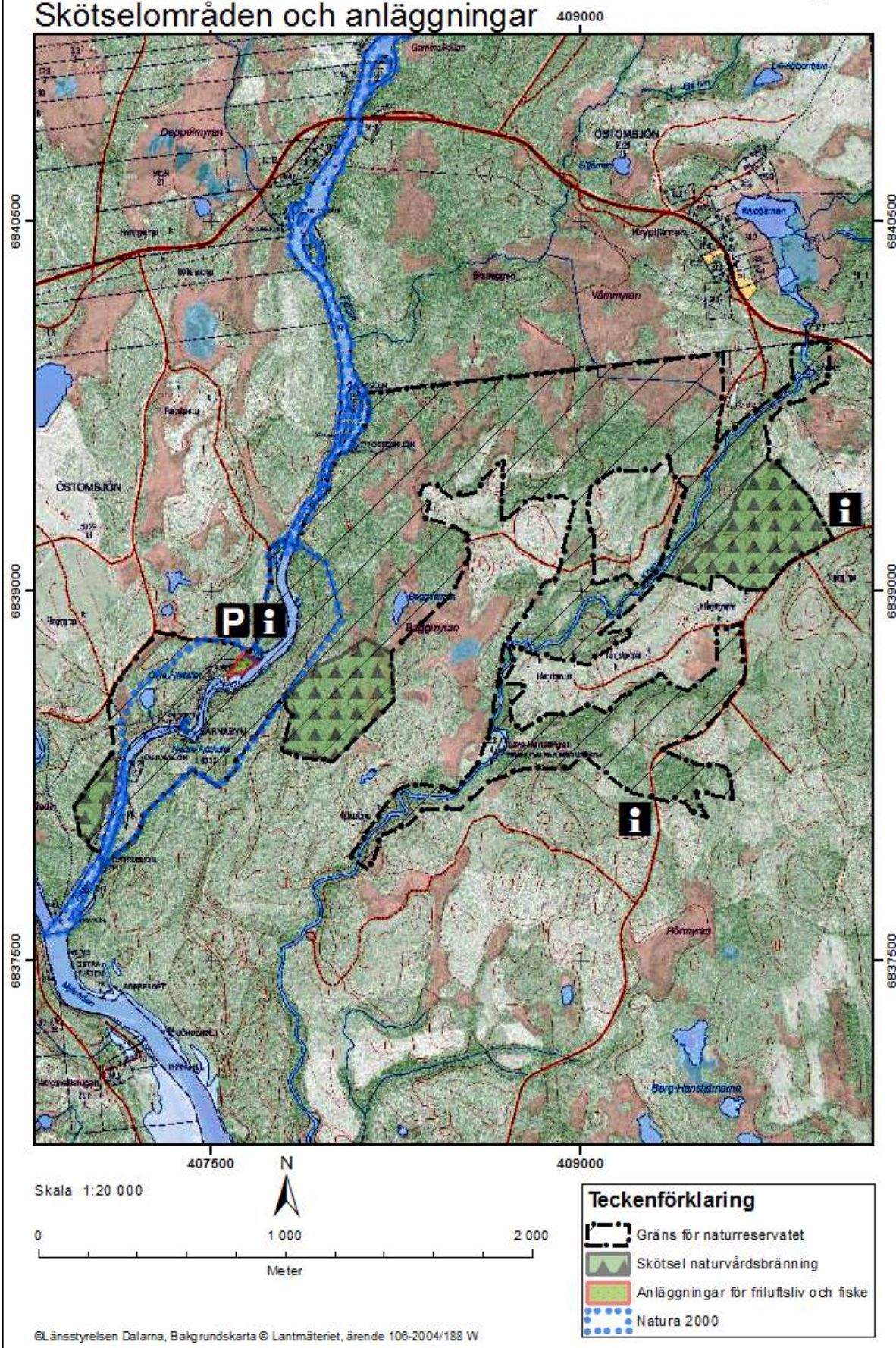
Beslutskaarta naturreservatet Fjätfallen-Kryptjärn

Bilaga 2

Naturreseptatet Fjätfallen - Kryptjärn
Skötselområden och anläggningar

Bilaga 3

Skötselplan för naturreservatet Fjätfallen-Kryptjärn

- med bevarandeplan för Natura 2000-området SE20243 Fjätfallet

Innehåll

Administrativa data	3
Beskrivning av området.....	4
Geovetenskap	4
Biologi	5
Kulturhistoria	9
Jakt, fiske och övrigt friluftsliv	11
Natura 2000	12
Allmänt.....	13
Uttekade Natura 2000-naturtyper	13
Uttekade Natura 2000-arter	14
Bevarandesyftet med Natura 2000-området	14
Hotbild mot uttekade värden inom Natura 2000-området	14
Källförteckning	14
Avvägningar mellan bevarandevärden.....	17
Syfte med naturreservatet	17
Prioritering mellan bevarandevärden.....	17
Skötselområden med bevarandemål och åtgärder.....	17
Skötselområde 1: Äldre skog med fri utveckling.....	18
Skötselområde 2: Brandpräglad barrskog	18
Skötselområde 3: Våtmarker och småvatten	19
Skötselområde 4: Älven med stränder och fallområdet	21
Skötselområde 5: Särskilt värdefulla artförekomster	21
Skötselområde 6: Friluftsliv och anläggningar	26
Jakt och fiske	33
Dokumentation och uppföljning.....	33
Dokumentation	33
Uppföljning	33
Revidering av skötselplanen	33
Sammanfattning och prioritering av skötselåtgärder	34
Bilagor:.....	34

Beskrivningsdel

Administrativa data

Namn	Fjätfallen-Kryptjärn
NVR id	2044940
Natura 2000-beteckning	SE0620003 och SE0620245
Län	Dalarna
Kommun	Älvdalen
Markslag: (uppdelning enl. Naturvårdsverkets rapport nr 5391)	
Tallskog	80,6 ha
Granskog	46,8 ha
Barrblandskog	44,9 ha
Barrsumpskog	23,8 ha
Lövblandad barrskog	12,9 ha
Ungskog och hyggen	19,1 ha
Skogsimpediment	4,5 ha
Våtmark	15,0 ha
Sjöar och vattendrag	11,6 ha
Totalt	259,3 ha
Rättigheter	Hus vid nedre fallet som ägs och förvaltas av Besparingsskogen. Ledningsrätt för kraftledning över Krypan nära Kryptjärn. Ellevio. Skogsbilvägar
Bebyggelser och anläggningar	Hus vid nedre fallen, slogbodar och bänkar
Förvaltare	Länsstyrelsen Dalarna

Beskrivning av området

Geovetenskap

Naturreservatet utgörs av en sträcka av Fjätälvens nedre lopp som inkluderar två förhållandevis mäktiga vattenfall. Vidare ingår anslutande gammelskogar upp mot fäboden Kryptjärn, samt skog längs det parallellt med Fjätälven rinnande, ganska breda vattendraget Krypan. Båda vattendragen mynnar en dryg halvmil nedströms Särna i Österdalälven där Särnsjön övergår i Trängsletmagasinet. Regleringen av Trängslet når Fjätälvens mynning, men påverkar inte reservatet.

Berggrunden utgörs i sin helhet av dalasandsten. Från en observationslokal vid det övre fallet redovisar SGU att sandstenen är såväl kilformad som trågformad. Jättegrytor förekommer, se bild. Berggrunden är mestadels mycket näringsfattig, men uppenbarligen finns insprängda kalkförande lager som lokalt ger möjlighet för kalkindikerande mossor att förekomma, liksom för rikkärr att uppträda.

Jättegryta vid övre fallet

De lösa jordarterna i de delar av reservatet som ligger öster om Fjätälven samt det nordvästra området på västsidan av älven består av sandig morän. Längs Fjätälvens västra sida samt de nedre delarna nedströms fallen utgörs avlagringarna däremot av sandiga eller grusiga isälvsediment.

Morändelarna av området präglas av kulliga ytformer, ett så kallat moränback-landskap. Denna ytform medför att terrängen är arbetsam att vandra i, men i gengäld mycket variabel vad gäller fuktighet och exposition. I svackorna finns små våtmarker eller sumpskogar, medan kullarna är bevuxna med ofta skarp tallskog.

En zon om 200-300 meter längs Fjätälven är i jordartskartan karterad som "isälvseroderat område".

Biologi

Vegetation och flora

Skogen **sydväst om Kryptjärn** är egenartad med generellt sett ganska klena dimensioner. Den är mycket senvuxen, vilket kan vara en orsak till att ett så stort område lämnats intakt. Det är synnerligen mosaikartat ur alla aspekter, till stor del beroende på bränder i kombination med topografin som utmärks av småkullar, myrar, svackor, bäckar och lokar. Vegetationsmässigt är det en mosaik mellan dels näringsrika granstråk, torra tallhedar, myrområden och blandskog, dels en mosaik inom framför allt granskogsmiljöerna som är svårslagen. Grova gamla granar, senvuxna granar (mycket rikligt), unga granar, lövinslag, näringsrik/ört-rik mark, näringsfattig brunnen mark, torrt, sumpigt, källor och på det rikligt med lågor. En viktig orsak till mosaiken är som nämnts bränderna som måste ha gått fram mycket ojämnt.

Rent artmässigt är det ett av Särnas mer intressanta områden. Det finns inte bara gamla träd utan även spår efter alla tänkbara störningar, exempelvis svampangrepp (t.ex. harticka), stormfällning, brand, is, insekter, bäverdämning och snöbrott. Artförekomster av intresse omfattar både kärllväxter, lavar, svampar och insekter, t ex mindre barkplattbagge, violettbandad knäppare, fjällskräp, gräddticka, rosenticka, liten sotlav och rikligt med mörkhövdad spiklav.

Smärre våtmarker finns insprängda i skogen. De är mestadels artfattiga fattigkärr, men även artrikare kärrtyper påträffas med förekomst av bl.a. gräsull, björnbrödd och dvärglumner samt mossorna späd skorpionmossa, guldspärrmossa och mässingmossa.

Området **vid Fjätfallen är på östra** sidan av likartad beskaffenhet som ovan beskrivits. Här finns ett brandfält som uppenbarligen har utsatts för en ganska beskedlig markbrand som inte gett några allvarligare spår i form av döda träd. Däremot har en kraftig björkföryngring blivit följden.

På **västra sidan om Fjätälven** finner man ren tallskog på sedimentunderlag. Åldersmässigt är denna skog mer blandad med inslag av yngre bestånd, men här och var finns äldre partier och spritt i området finns överståndare av betydande ålder. Ett ganska stort område brann omkring år 2000 och utgörs idag av ett intressant brandfält med brandskadade tallar, både levande och döda. Fynd av marksvampar, t.ex. blå taggsvamp och taigataggsvamp, som är typiska för

tallskogar av stort naturvårdsvärde har påträffats här, och i ännu större omfattning i omgivande skog nere på Fjätträset. Reliktbock och talltagel är två anmärkningsvärda arter som förekommer i tallskogen.

Älvstränderna och fallområdet avviker starkt genom stor örtrikedom med gråal, grönvide, ängsvädd, slåtterblomma som typiska inslag, men även med förekomst av fjällväxter som fjällkvanne, fjällögontröst, Kung Karls spira och svarthö.

Den grunda och delvis sandiga **älvbotten** är bevuxen med undervattensväxter som rostnate, sköldbladsmöja, hårslinga samt närmast stranden strandranunkel.

Öster om södra fallet finns stora hållar som uppenbarligen rensolas vid vårhögvatten. Här finns mosippa i springorna. I branterna finns skrymslen och lodväggar med en mycket särpräglad lavflora som innefattar rikligt av trådbrosklav samt saffrans-, skrovel- och lunglav. Bland kärlväxter märks fjällhüllebräken, hälle- och stenbräken samt en liten förekomst av taigastarr. Ovanför hållområdet märks en liten sumpskog med den sällsynta spädstarren och färska hackmärken efter tretåig hackspett.

Ett märkligt område ligger på östra sidan om älven **nedanför nedre fallet**. Här orsakade en ispropp att den grova granskog som växte på platsen mejades ner fullständigt. Tyvärr togs virket om hand, men idag finns en stor, plan grus- och stenytta med ren lövföryngring av björk- och gråal.

Allra märkligast är dock de små områden **vid fallen** som ständigt är fuktiga av den forsdimma som uppstår då vattnet kastar sig utför branterna. Här påträffas områdets botaniska klenod, den håriga skrovellaven. Den växer främst på fuktdrypande grangrenar och har ett celebret sällskap av bl.a. forsgytterlav, olivbrun gytterlav och norsk näverlav.

Även mossfloran i detta område är av stort intresse. Vid en inventering 2003 av Henrik Weibull påträffades Natura-arten platt spretmossa. Vid översvämningszonen påträffades kurragömmamossa på dess enda kända nutida lokal i Dalarna. På klippor och block noterades bland andra mossor långhalsmossa och nordmyggmossa, och på död ved växte timmerskapania, vedtrappmossa och liten hornflikmossa.

Skogstillstånd

Äldre skoglig indelning anger skogens beståndsålder öster om älven till ca 190 år och dess bonitet till T14-T16. Läget intill älven har förstås gjort att skogen enkelt har kunnat avverkas och flottas, men den besvärliga topografin och de trots hög ålder kläna dimensionerna på skogen har sannolikt gjort den mindre attraktiv att nyttja. Motsatta förhållanden råder väster om älven där topografin är idealisk för skogsbruk, och här är skogen också i stort sett normalt brukad.

Av särskilt intresse är att tre brandfält av ungt datum och av betydande arealer berör området. Glesa, snabbt upptorkande skogar i varma lägen gynnar säkert uppkomsten av brand.

Fauna

Områdets fauna är föga känd. Utter förekommer säkerligen av och till; observationer finns från Fjätälven längre uppströms. Strömstare och forsärla har observerats under betingelser som tyder på häckning.

Av fisk påträffas framför allt öring, harr och bergsimpa. Elritsa och lake är mer sparsamt uppträdande medan bäckröding, abborre och gädda förekommer sporadiskt.

Värdefulla arter

Området är mycket artrikt och bland arterna återfinns många signalarter eller arter som betraktas som regionalt värdefulla. Dessa förtecknas dock inte i listan, utan denna är för enkelhetens skull begränsad till rödlistade arter och sådana som upptas i EU:s art- och habitatdirektiv.

Tabell över observerade rödlistade arter och Natura 2000-arter. Kategorierna är rödlistad art enligt ArtDatabanken 2015, (CR) Akut hotad, (EN) Starkt hotad, (VU) Sårbar, (NT) Nära hotad.

Svenskt namn	Vetenskapligt namn	Kategori
Insekter		
Cholodkovskys bastborre	<i>Carphoborus cholodkovskyi</i>	Nära hotad (NT)
Nothorhina muricata	Reliktbock	Nära hotad (NT)
Violettbandad knäppare	<i>Harminius undulatus</i>	Nära hotad (NT)
Kärlväxter		
Mosippa	<i>Pulsatilla vernalis</i>	Starkt hotad (EN)
Storgröe	<i>Poa remota</i>	Nära hotad (NT)
Lavar		
Hårig skrovellav	<i>Lobaria hallii</i>	Akut hotad (CR)
Trådbrosklav	<i>Ramalina thrausta</i>	Starkt hotad (EN)
Liten sotlav	<i>Cyphelium karelicum</i>	Sårbar (VU)
Mörk blåslav	<i>Hypogymnia austerodes</i>	Sårbar (VU)
Norsk näverlav	<i>Platismatia norvegica</i>	Sårbar (VU)
Violettgrå tagellav	<i>Bryoria nadvornikiana</i>	Nära hotad (NT)
Brunpudrad nållav	<i>Chaenotheca gracillima</i>	Nära hotad (NT)
Nordlig nållav	<i>Chaenotheca laevigata</i>	Nära hotad (NT)
Vitskaftad svartspik	<i>Chaenothecopsis viridialba</i>	Nära hotad (NT)

Dvärgbägarlav	Cladonia parasitica	Nära hotad (NT)
Skorpgelélav	Rostania occultata	Nära hotad (NT)
Forsgytterlav	Fuscopannaria confusa	Nära hotad (NT)
Olivbrun gyttelav	Fuscopannaria mediterranea	Nära hotad (NT)
Vedskivlav	Hertelidea botryosa	Nära hotad (NT)
Knottrig blåslav	Hypogymnia bitteri	Nära hotad (NT)
Lunglav	Lobaria pulmonaria	Nära hotad (NT)
Skrovellav	Lobaria scrobiculata	Nära hotad (NT)
Västlig njurlav	Nephroma laevigatum	Nära hotad (NT)
Mossor		
Timmerskapania	Scapania apiculata	Starkt hotad (EN)
Vedsäckmossa	Calypogeia suecica	Sårbar (VU)
Liten hornflikmossa	Lophozia ascendens	Sårbar (VU)
Vedtrappmossa	Anastrophyllum hellerianum	Nära hotad (NT)
Vedflikmossa	Lophozia longiflora	Nära hotad (NT)
Kurragömmamossa	Haplomitrium hookeri	Nära hotad (NT)
Platt spretmossa	Herzogiella turfacea	N2000
Svampar		
Taigataggsvamp	Phellodon secretus	Sårbar (VU)
Ulltickeporing	Skeletocutis brevispora	Sårbar (VU)
Spadskinn	Stereopsis vitellina	Sårbar (VU)
Rosenticka	Fomitopsis rosea	Nära hotad (NT)
Blå taggsvamp	Hydnellum caeruleum	Nära hotad (NT)
Kötticka	Leptoporus mollis	Nära hotad (NT)
Harticka	Onnia leporina	Nära hotad (NT)
Gränsticka	Phellinus nigrolimitatus	Nära hotad (NT)

Kulturhistoria

Karl-Erik Forsslund ger en målande beskrivning av Fjätfallen i sin "Dalälven – från källorna till havet" från 1919:

"Fjätälven bildar ett kort stycke ovanför sitt os flera ståtliga bullrande fall mellan en stupande sandstensvägg och en lägre björkbevuxen gräsplan. Högst upp hänga vita slöjor över ett par breda avsatser, därnedanför störtar vattnet utför i två fåror på sidorna om en utskjutande långsmal klipprygg. En gren är avstängd av en damm, där ligga de flata sandstenshällarna torra, och i deras jämna golv öppna sig ett tjog små fint svarvade jättegrytor.

På stranden står en förfallen såg och några små gråa lutande stugor, liksom på knä i gräset och riset för att plocka brantens ymniga saftiga smultron eller lika ymniga blomster – blålockor och gullris, älggräs och vändilrot.

Äntligen når Fjätälven fram, vidgas och lassar av en hop små sandstensblock och gjuter sitt flöde i storälvens."

Flottning i Fjätfallen 1948. Ur Flottningen i Dalälven.

En djup grävd kanal från den lilla tjärnen söder om parkeringen tyder på att tjärnen har använts som vattenmagasin.

Fallens kraft var förstås en tillgång, men fallen ställde säkert också till en del besvär, särskilt för flottningen. Med början redan 1861 bedrev de stora skogsbolagen flottledsrensningar i älven under en period fram till 1902 då älven insynades som allmän flottled upp till sammanflödet av Lill- och Storfjätan.

Flottningen bör alltså ha påbörjats under 1800-talets senare hälft med en kulmen under 1950-talet då toppen 154.000 enheter nåddes 1951. Flottningen ska ha varit besvärlig eftersom inga naturliga magasin finns i vattensystemet, vilket gör vårfloden häftig men kortvarig.

Spåren efter såg- och flottningsverksamheten är i stort sett försvunna, varför det inte torde finnas kulturhistoriska skäl att restaurera eller aktivt bevara något av detta. (Däremot kan restaurering av flottningsrensade bottnar vara motiverade av naturvårdsskäl).

Strax söder om reservatet, vid Fjätnäset, finns spår av stenåldersboplatser. Närmare Kryptjärn finns ett fångsgrossystem strax utanför reservatets avgränsning på ett (tyvärr) markberett hygge.

Renskötsel

Reservatsområdet innefattas i Sametingets avgränsning av vårvinter- respektive vinterland. Renskötsel i trakten bedrivs av Ruvhten Sijte sameby och av Idre Nya sameby.

Jakt, fiske och övrigt friluftsliv

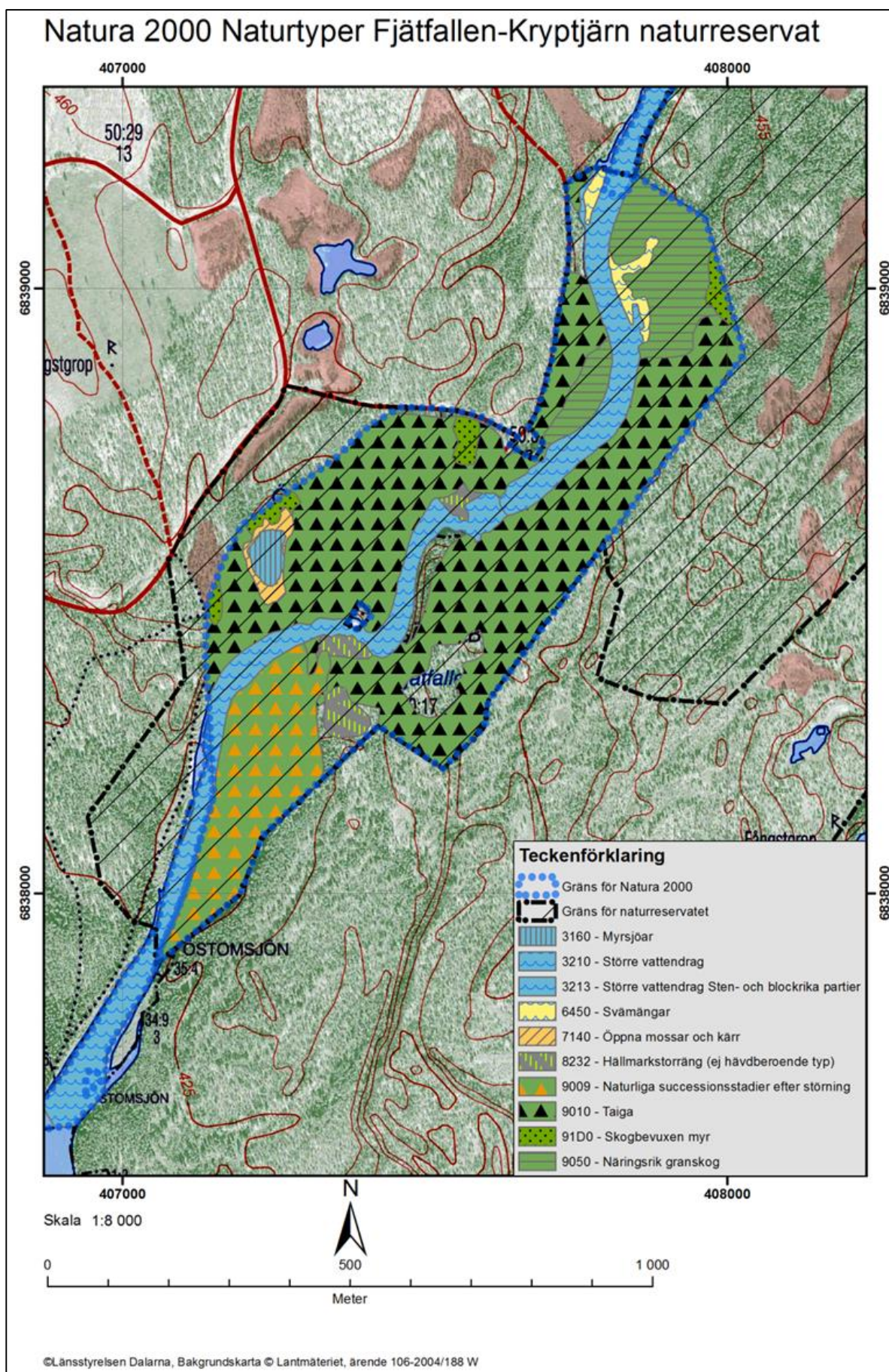
Älgjakten i området organiseras inom Särna-Idre Älgskötselområde. På västra sidan tillhör jakten Särna-Idre Besparingsskog och ingår i Särna Viltvårdsområde. På östra sidan äger Naturvårdsverket respektive Sveaskog jakträtten.

Fennkällans respektive Manvallens jaktlag utövar jakten i området.

Fisket är mycket populärt och regleras inom Särna-Idre Fiskevårdsområdesförening.

Fjätfallen lockar sannolikt ganska många besökare som kommer för att njuta av den vackra platsen vid älven och fallen samt för att imponeras av fallens mäktighet, särskilt under högvattenföring.

Annat friluftsliv utövas knappast inom området.

Natura 2000

Allmänt

Fjätfallen och Fjätälven ingår i det europeiska nätverket av skyddad natur som kallas Natura 2000. För att inte skada ett Natura 2000-områdes värden krävs tillstånd för verksamheter eller åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område. Det gäller även åtgärder utanför Natura 2000-området, vilket regleras av miljöbalken. Då det kan vara svårt att avgöra vilka åtgärder som kan påverka naturvärdena i ett Natura-område bör man innan åtgärder påbörjas samråda med Länsstyrelsen eller med Skogsstyrelsen om åtgärderna berör skogsmark.

Observera att denna skötsel- och bevarandeplan endast hanterar Naturaområdet Fjätfallen (SE0620245). Vad gäller Fjätälven (SE0620003) finns en separat bevarandeplan som behandlar hela älvsträckan inklusive de delar av älven som berör Fjätfallen.

Uttekade Natura 2000-naturtyper

Tabellen nedan redovisar ingående naturtyper enligt EU's art- och habitat-direktiv, arealer som är godkända av EU-kommissionen, framtida målarealer och bedömning om naturtyperna uppvisar ett gynnsamt tillstånd idag.

Uttekade naturtyper	Areal godkänd av EU (ha)	Målareal (ha)	Bevarandestatus idag
Dystrofa sjöar och vattendrag (kod 3160)	0,42	0,42	Gynnsam
Naturliga större vattendrag av fennoskandisk typ (3210)	5,67	5,67	Gynnsam
Nordliga boreala alluviala ängar (6450)	0,6	0,6	Gynnsam
Öppna svagt välvda mossar, fattiga och intermediära kärr och gungflyn (7140)	0,36	0,36	Gynnsam
Pionjärvegetation på silikatrika bergytter (8230)	0,91	0,91	Gynnsam
Västlig taiga (9010)*	33,42	33,42	Gynnsam
Örtrika, näringsrika skogar med gran av fennoskandisk typ (9050)	0,5	0,5	Gynnsam
Skogbevuxen myr (91D0)*	0,93	0,93	Gynnsam

*Prioriterad naturtyp enligt Art- och habitatdirektivet

Utpekade Natura 2000-arter

Tabellen nedan redovisar ingående arter enligt EU's art- och habitatdirektiv och bedömning om arterna har gynnsamt tillstånd idag.

Utpekade arter	Bevarandetillstånd idag
Utter, <i>Lutra lutra</i> (1355)	Gynnsamt
Platt spretmossa, <i>Herzogiella turfacea</i> (1984)	Gynnsamt

*Prioriterad art enligt Art- och habitatdirektivet

Bevarandesyftet med Natura 2000-området

Syftet med Natura 2000-området Fjätfallen är att bevara eller återställa ett gynnsamt tillstånd för de naturtyper och arter som utgjort grund för utpekandet av området.

Prioriterade bevarandevärden

I Natura 2000-området Fjätfallen är de prioriterade bevarandevärdena i första hand den flora som är knuten till de ytterst särpräglade miljöförhållandena och vegetationstyperna vid fallen och i synnerhet till forsdimmeområdena.

Bevarandet av Fjätälvens naturliga hydrologi är i sin tur en förutsättning för att inga förändringar sker i forsdimmornas karaktär och är givetvis starkt prioriterat.

Motivering

Fjätfallens forsdimmeområde är ett av mycket få exempel i landet på denna exklusiva naturtyp. Utöver ett antal sällsynta arter påträffas den akut hotade håriga skrovellaven i livskraftiga bestånd.

Prioriterade åtgärder

Området är skyddat som naturreservat. Något ytterligare behov av bevarandeåtgärder är inte sannolikt.

Hotbild mot utpekade värden inom Natura 2000-området

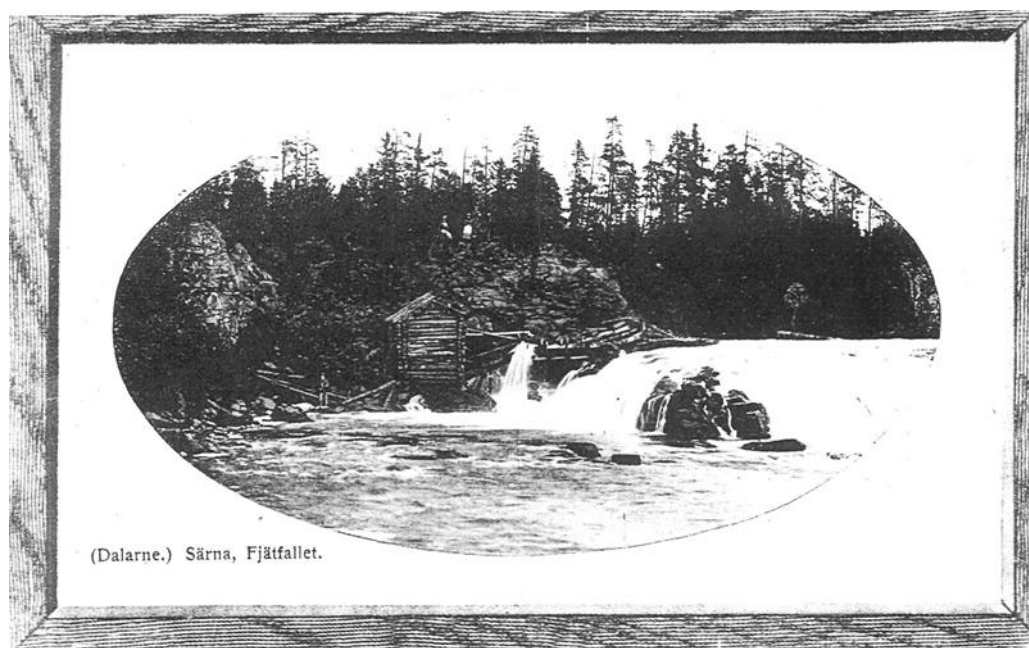
Se bilaga A.

Om inte annat anges så är Länsstyrelsens bedömningar av hotbilder baserade på Naturvårdsverkets generella vägledning för arter och naturtyper inom nätverket Natura 2000 (Naturvårdsverket 2002, 2003a-2003e).

Källförteckning

Bratt, L., Cederberg, B., Hermansson, J., Lundqvist, R., Nordin, A. & Oldhammer, B. 1993: Särnprojektet. Inventeringsrapport från en landskapsekologisk planering. DalaNatur.

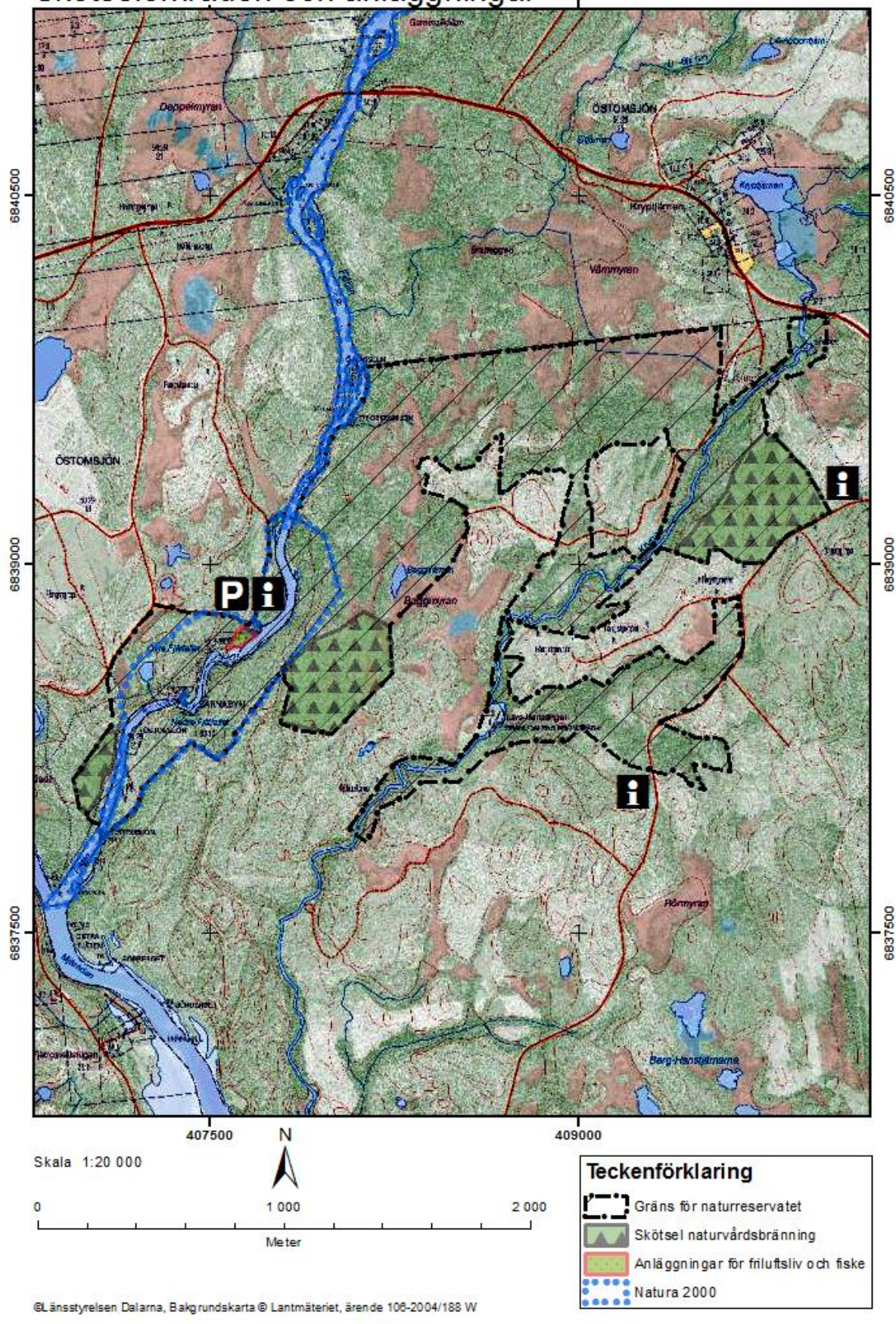
- Dannewitz, J., Palm, S., Prestegaard, T., Spånberg, E. & Östergren, J. 2014: Återetablering av vandrande storöring i övre Österdalälven. En genetisk utvärdering av utsättningar av Siljansöring i biflödet Fjätälven. Aqua reports 2014:9. Sveriges Lantbruksuniversitet. Drottningholm.
- Hermansson, J., Bratt, L. & Oldhammer, B. 2008. Hotade och sällsynta växter i Dalarna, del 2 – mossor och lavar. Dalarnas Botaniska Sällskap.
- Jonsson och Nordin 2011. Inventering av hårig skrovellav *Lobaria hallii* på dess kända svenska lokaler 2006. PM 2011:10. Länsstyrelsen Dalarnas län, Falun.
- Jonsson, F. & Nordin, U. 2006: Inventering av hårig skrovellav *Lobaria hallii* på dess kända svenska lokaler 2006. Rapport inför åtgärdsprogram.
- Jonsson, F. & Nordin, U. 2010: Åtgärdsprogram för hårig skrovellav 2010-2014. Naturvårdsverket rapport 6364.
- Jonsson, F. & Nordin, U. 2013: Övervakning av jättesköldlav, elfenbenslav, stiftärrlav och hårig skrovellav i Dalarnas län. Länsstyrelsen, stencil.
- Löfroth, M. & Cederberg, B. (red.) 2000: Svenska djur och växter i det europeiska nätverket Natura 2000. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Hellstrand, G. 1980: Flottningen i Dalälven.
- Sveriges Geologiska Undersökning. 2013: Berggrund 1:250 000 – databas.
- Sveriges Geologiska Undersökning. 2013: Jordarter 1:100 000 – databas.
- Weibull, H. 2003: Mossfloran vid Byggningsåån och Fjätfallet i norra Dalarna. Rapport, Naturcentrum AB.
- Naturvårdsverket. 2004: Skyddsvärda statliga skogar. Rapport nr 5342.

Vykort från 1890-talet med Övre Fjätfallet och dess kvarnbyggnad. Notera skogshorisonten, typisk för den tidens foton.

Naturreseptatet Fjätfallen - Kryptjärn Skötselområden och anläggningar

Bilaga 3

Plandel

Avvägningar mellan bevarandevärden

Syfte med naturreservatet

Bevara biologisk mångfald

Syftet med naturreservatet är att bevara en sträcka av Fjätälven med mäktiga vattenfall samt omgivande skogs-och våtmark med karaktäristisk växtlighet och känsligt djurliv i naturlig utveckling. Förekommande ekosystem och biologiska mångfald ska bevaras och utvecklas genom intern dynamik och andra naturliga processer. Möjlighet till vetenskaplig forskning ges.

Vårda och bevara värdefulla naturmiljöer

Syftet med naturreservatet är även att vårda och bevara brandpräglad tallhed på skarp mark.

Tillgodose behov av områden för friluftslivet

Syftet är också att – i den mån de biologiska värdena inte påverkas negativt – bevara och utveckla områdets stora friluftslivsvärden.

Skydda, återställa eller nyskapa värdefulla naturmiljöer eller livsmiljöer för skyddsvärda arter

De livsmiljöer och arter enligt det så kallade art- och habitatdirektivet 92/43/EEG som förekommer i de befintliga Natura 2000-områdena Fjätfallet och Fjätälven ska skyddas och gynnsam bevarandestatus upprätthållas. Förekomsterna av rödlistade arter ska bevaras i nuvarande numerär eller öka.

Prioritering mellan bevarandevärden

Friluftslivets intressen prioriteras i anslutning till befintliga anordningar för besökare inom området ovanför fallen, i vändplanens närhet. I övriga områden prioriteras bevarandet och ökande av den biologiska mångfalden. Särskilt prioriteras naturvärdena i områdena med forsdimma.

Skötselområden med bevarandemål och åtgärder

Bevarandemålen har utformats i enlighet med de nationella riktlinjer som gäller för formulering av bevarandemål för skyddad natur. Reservatet är indelat i 5 skötselområden:

1. Äldre skog med i huvudsak friutveckling
2. Brandpräglad barrskog
3. Våtmarker och småvatten
4. Älven och med stränder och fallområdet
5. Särskilt värdefulla artförekomster
6. Friluftsliv och anläggningar

Skötselområde 1: Äldre skog med fri utveckling

Beskrivning

Merparten av områdets skogar är starkt brandpåverkade, men i älvens närhet samt inom delområden med mycket sumpskog är brandpåverkan mindre påtaglig. Gran eller björk dominerar sumpskogarna, medan gråal är frekvent i älvnära sumpskog. Ett specialfall är den stora isdödade skog som har ersatts med en lövsuccesion av glasbjörk och gråal. Smärre inslag finns av örtrik granskog som likaledes är mindre brandbetingad.

Bevarandemål

Området präglas av olikåldrig skog vilken domineras av gamla granar med lövinslag. Naturliga processer som åldrande och avdöende leder till att död ved finns i olika grovlekar och nedbrytningsgrader och att skogen är olikåldrig. Omvälvande störningar i form av t.ex. stormfällning, isbränna och/eller insektsangrepp kan leda till att hela eller delar av skogen under perioder har en annan karaktär, men detta är en del av skogens utveckling. Arealen Västlig taiga med fri utveckling ska vara 30,5 ha. Arealen Örtrika, näringsrika skogar med gran av fenno-skandisk typ ska vara 0,5 ha och arealen Skogbevuxen myr ska vara 0,93 ha. Arealen äldre skog med fri utveckling ska i hela reservatet vara 198,6 ha.

Skötselåtgärder

Fri utveckling

Skötselområde 2: Brandpräglad barrskog

Beskrivning

Områdets tallskogar är mycket starkt brandpräglade, och på två platser finns brandfält av ganska sent datum, yngre än 25 år. Dessutom finns en större bränna yngre än 10 år som tangerar reservatet. Reservatet ligger precis i kanten av det i Länsstyrelsens bränningsplan prioriterade bränningslandskapet "Särna".

Bevarandemål

Områdets struktur och sammansättning är tydligt påverkat av brand och branden har en roll i områdets utveckling. Områdets gammeltallar gynnas och får möjlighet att fortleva och bli mycket gamla. I perioder efter brand/bränning kan området vara relativt öppet och präglad av betydande mängder död ved och typiska arter som etablerar sig efter branden. I senare stadier är området mer slutet. Arealen brandpräglad skog ska vara 34 ha varav 3 ha brandpräglad Västlig taiga inom Natura 2000-delen.

Skötselåtgärder

Löpande skötsel

Naturvårdsbränning med en bränningsinriktning som strävar efter att åstadkomma en föryngring av tallbeståndet, gynna lövinslag, skapa brandljud samt i stort sett låta de gamla tallarna överleva branden.

Tre områden lämpliga för bränning har pekats ut, det ena beläget inom Natura 2000-området och norr om älven. Detta är det som brann senast, sommaren 2000, varför det kan få dröja minst 20 år innan bränning utförs.

Ett ”mellersta” område omfattar en äldre, lövrik bränna som skulle ha stort värde om den kan skötas med återkommande brand, men möjligen är de tekniska problemen betydande. Även här kan bränning avvakta i storleksordningen 20 år.

Det tredje lämpliga bränningsområdet gränsar till väg och ansluter till den färska brännan (2006) intill reservatet. Här har ingen brand gått fram i senare tid, men området bör lämpa sig mycket bra som en tillflyktsort för brandgynnad fauna och för mosippa från det intilliggande brandfältet. Här bör bränning ske inom ca 10 år.

Därefter bör återkommande bränning ske med intervall som är naturliga för trakten, dvs i storleksordningen vart 30-50 år.

I samband med att bränningsplanering vidtas ska samråd med berörd sameby ske och rena lavmarker undantas så långt praktiskt möjligt.

Skötselområde 3: Våtmarker och småvatten

Beskrivning

I området finns ett flertal småmyrar, ofta av trivial ristyp, men även artrikare medelrikkärr uppträder. Tack vare alla småmyrarna uppkommer lövrika kantzoner av stort värde för mångfalden. Ett par små tjärnar finns, kantade av gungflyn och med starkt brunfärgat vatten.

Bevarandemål

Våtmarkerna och småtjärnarna utvecklas naturligt utan påverkan annat än sådan naturlig påverkan som naturvårdsbränning kan åstadkomma.

Inom Natura 2000-området ska arealen av habitatet myrsjöar vara minst 0,42 ha och av öppna myrar och kärr minst 0,36 ha. Sammantaget inom reservatet ska våtmarkerna utgöra 15 ha och sjöarna 0,9 ha

Skötselåtgärder

Löpande skötsel

Fri utveckling.

Brandfältet på västra sidan från år 2000 fotograferat 2016. De döda träden börjar falla och en tät tallföryngring har etablerats.

Skötselområde 4: Älven med stränder och fallområdet

Beskrivning

Fjätälven med de spektakulära fallområdena utgör värdemässigt kärnan i det skyddade området, både sett till naturvärdena och till de friluftslivsmässiga värdena. Älven strömmar hastigt fram till och mellan fallen, men ändå finns lugnområden längs stränderna med rik vattenvegetation. Stränderna har en frodig och örtrik växtlighet. Vid fallen finns breda hållområden samt de exklusiva falldimpartier som ständigt fuktas av fallens skum. Här växer den starkt skyddsvärda och hotade lav- och mossflora som är knuten till denna miljö

Bevarandemål

Älven flödar fritt – utan annan påverkan än av den befintliga och i dom utdömda fisktrappan – och fallen är oförändrade.

Arealen ”Naturliga större vattendrag av fennoskandisk typ” ska vara minst 5,67 ha, arealen ”Pionjärvegetation på silikatrika bergsytter” minst 0,91 ha samt arealen ”Nordliga boreala alluviala ängar” minst 0,6 ha. Dessa naturtyper är endast företrädda inom Natura 2000-området.

Skötselåtgärder

Löpande skötsel

Ingen skötsel, men om uppföljningen av hårig skrovellav påvisar åtgärder som är nödvändiga för bevarandet av arten så bör dessa genomföras.

Skötselområde 5: Särskilt värdefulla artförekomster

Beskrivning

Reservatet innefattar flera vitt skilda och särpräglade naturtyper, vilket bidrar till att ett stort antal sällsynta och ofta känsliga djur- och växtarter har påträffats. Inte mindre än 37 rödlistade arter har noterats och detta trots att t.ex. inga undersökningar av insektsfaunan har genomförts annat än i områdets periferi. Flera rödlistade arter som förekommer i Fjätälven kan då och då besöka området, t.ex. utter.

Hotkategori	Akut hotad (CR)	Starkt hotad (EN)	Sårbar (VU)	Nära hotad (NT)
Insekter				3
Kärlväxter		1		1
Mossor		1	2	3
Lavar	1	1	3	13

Svampar	3	5
---------	---	---

Nedan kommenteras de arter som är av särskilt intresse och nationellt ansvar genom att vara utpekade i EU:s habitatdirektivs annex 2. Vidare behandlas arter som är nationellt rödlistade 2015 inom kategorierna akut hotad (CR) eller starkt hotad (EN).

Aktuella arter är hårig skrovellav som är akut hotad samt mosippa, trådbrosklav och timmerskapania som alla är starkt hotade (EN). Dessutom förekommer artdirektivets platt spretmossa som dock inte är nationellt rödlistad.

Bevarandemål

Bevarandemålet för samtliga arter är att de ska fortleva i livskraftiga populationer.

Hårig skrovellav *Lobaria hallii*

Beskrivning och bakgrund

Hårig skrovellav är en storgrodd bladlav som starkt påminner om "vanlig" skrovellav. Arten är exklusivt knuten till platser med forsdimma, vilket starkt begränsar dess utbredning i Sverige. Endast sju lokaler är kända i landet för närvarande.

Förekomsten vid Fjätfallen upptäcktes 1939 av lavforskaren Sten Ahlner och publicerades 1948.

Arten har tack vare dess sällsynthet varit föremål för en hel del uppmärksamhet. I skriften "Hotade och sällsynta växter i Dalarna – mossor och lavar" tillägnas arten ett faktablad, liksom på nationell nivå av ArtDatabanken vid SLU. Ett åtgärdsprogram för arten finns framtaget av Fredrik Jonsson och Ulrika Nordin, publicerat på Naturvårdsverkets hemsida. På Länsstyrelsen i Dalarnas hemsida finns underlaget "Inventering av hårig skrovellav på dess svenska växtplatser" av samma författare. Dessutom har dessa ställt samman den opublicerade skriften "Övervakning av jättesköldlav, elfenbenslav, stiftärrlav och hårig skrovellav i Dalarnas län".

De olika dellokalerna finns noggrant beskrivna och lägesangivna samt inlagda i Artportalen.

Arten är fridlyst enligt Artskyddsförordningen. Sannolikt kommer den under hösten 2016 att tas upp på den internationella rödlistan enligt IUCN.

Hotbild

Hoten består främst i storskalig påverkan i form av exploatering, men viss risk kan finnas att grenar med arten avlägsnas av fiskare om grenarna sitter i vägen. I och med att merparten av förekomsterna är på den svårtillgängliga östra sidan om Fjätälven är risken liten att någon sådan påverkan sker.

Naturliga störningar genom isbildning eller skred i branterna kan påverka populationen mellan åren.

Åtgärder

Åtgärdsplanen uppger att artens lokaler ska skyddas som naturreservat. Samverkan med fiskeintressenter för att informera om arten och dess känslighet anges även. Tillsyn av lokalen bör ske årligen, medan uppskattning av populationen kan ske med i storleksordningen vart femte till vart tionde år.

Mosippa *Pulsatilla vernalis**Beskrivning och bakgrund*

Mosippan har minskat kraftigt i främst de södra delarna av utbredningsområdet i landet. I Dalarna har arten sina starkaste fästen i Särna-Idre, men arten missgynnas även här av rationellt skogsbruk och avsaknad av naturliga skogsbränder.

Vid Fjätfallen växer mosippan sparsamt på östra strandens klippställar i sprickor och springor.

Olof Hedgren fann under 2016 ett hundratal överblommade plantor på brandfältet från 2006 strax utanför reservatsgränsen. Ett fyrtiotal exemplar påträffades 2003 av Rolf Lundqvist ca 250 meter väster om reservatets sydvästra begränsning på Fjätnästet.

Hotbild

Mosippan i klippspringorna vid övre fallet har funnit en god fristad och hotas knappast av vare sig naturliga eller mänskliga störningar. Brandfältens mosippor har däremot att tåmpas med ett tätande trädsikt och ett sakta slutande och tjocknande bottensikt av renlavar och skogsmossor.

Åtgärder

Förnyade förutsättningar för mosippeetablering genom att de föreslagna naturvårdsbränningarna genomförs. Markstörning och eventuell röjning genom motormanuella metoder kan utföras om det bedöms nödvändigt för mosippornas fortlevnad och bränningsalternativet inte går att genomföra.

Timmerskapania *Scapania apiculata**Beskrivning och bakgrund*

Timmerskapanian är en ytterst liten levermossa som är exklusivt knuten till död ved i fuktiga, helst tidvis översvämmade lägen. Vid Fjätfallen påträffades arten 2003 på en björklåga vid östra stranden uppströms övre fallet.

Hotbild

Det finns inga hot mot förekomsten annat än att växtsubstratet är förgängligt. Förhoppningsvis finns eller bildas andra lämpliga lågor i närheten där arten kan kolonisera.

Åtgärder

Inga åtgärder krävs, men skulle det erbjudas möjlighet att lägga ut lämpligt virke i förekomstens närhet vore detta givetvis positivt.

Trådbrosklav *Ramalina trausta**Beskrivning och bakgrund*

Trådbrosklaven är en krävande hänglav som mycket liknar den vanligare garnlaven. Arten som kan växa både på klippor och på grenar trivs endast i starkt fuktiga lägen, vanligtvis intill vatten eller i sumpskog. Avverkningar, förändring av lokalklimat och möjligen luftföroreningar utgör hot mot arten som har minskat mycket starkt i södra Sverige.

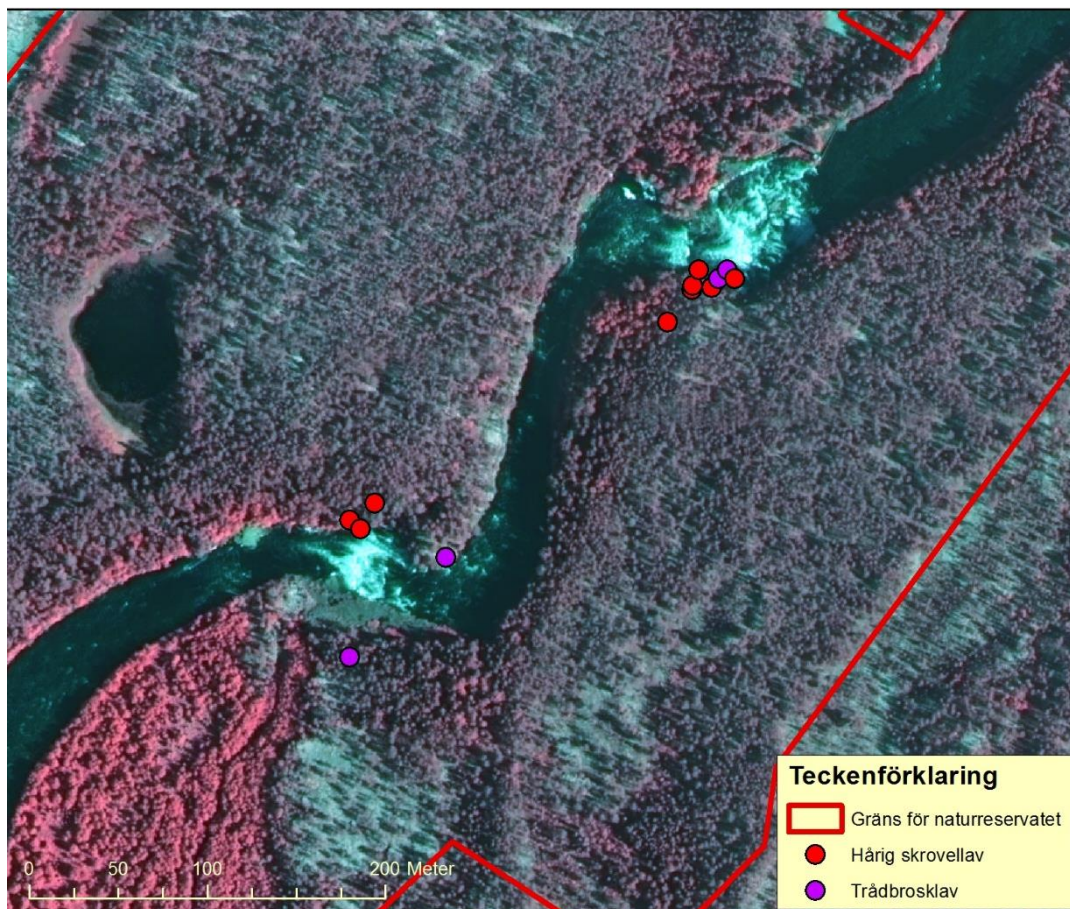
Vid Fjätfallen växer trådbrosklaven på klippväggar i skuggiga lägen eller i anslutning till forsdimma.

Hotbild

Det finns inga hot mot förekomsten så länge ingen fysisk påverkan sker. Naturliga slumpfaktorer som svallisbildning eller ras kan givetvis ibland påverka begränsade populationer, men utgör knappast något hot mot förekomsterna vid Fjätfallen.

Åtgärder

Inga åtgärder krävs

Utbredningen av de exklusiva lavarterna hårig skrovellav och trådbrosklav vid Fjätfallen

Platt spretmossa *Herzogiella turfacea* (N2000)

Beskrivning och bakgrund

Platt spretmossa bedöms ha otillfredsställande bevarandestatus inom berörd biogeografisk region enligt ArtDatabanken (2014). I Dalarna förekommer arten på ett tiotal lokaler. Se vidare ArtDatabanken (2000) "Svenska djur och växter i det europeiska nätverket Natura 2000" där artens biologi, status och hotbild beskrivs samt åtgärder föreslås.

Vid Fjätfallen påträffades arten 2003 på en björklåga vid östra stranden uppströms övre fallet, samma låga som även hyser timmerskapania, se ovan.

Hotbild

Samma som timmerskapania ovan.

Åtgärder

Samma som timmerskapania ovan. Platt spretmossa bör kunna finnas kvar i livskraftiga förekomster om inte slumpmässiga faktorer utplånar förekomsten.

Skötselområde 6: Friluftsliv och anläggningar

Översiktlig beskrivning

Endast vid Fjätfallens närhet och på västra stranden finns olika byggnader och andra anläggningar, medan merparten av reservatet saknar sådana. Det fritidshus som ligger nära parkeringen har egen tomt som rundas av reservatsgränsen. Nedan beskrivs de byggnader och övriga anläggningar som påträffas:

Fisktrappa och fångstanordning vid övre fallet

Beskrivning

Fisktrapporna i Fjätälven anlades redan 1960 som en kompensationsåtgärd för anläggandet av Trängsletdammen. Syftet var och är att göra det möjligt för öring att passera fallen och möjliggöra etablering av ett sjövandrande öringbestånd i Trängsletdammen med fortplantningsområden uppströms Fjätfallen.

En laxtrappa uppdelad på två etapper anlades vid Fjätfallen. Trappan renoverades och byggdes om 2004 då dess funktion var otillfredsställande. En fälla för att möjliggöra räkning och provtagning av fisk installerades då också. Ytterligare renovering utfördes 2013. Trapporna med dess gråa betong och stängsel utgör ett betydande ingrepp i fallet och inverkar tyvärr menligt på den annars mäktiga upplevelsen som ett besök medger. Å andra sidan kan trappan vara en attraktion under tider med fiskvandring.

Fortum genom Dalälvens Vattenregleringsföretag bekostar och ansvarar för trappans skötsel och funktion. Trappans handhavande samt fångst och räkning har tidigare ombesörjts av Särna-Idre Fiskevårdsområdesförening, men under 2016 av Dalälvens Vattenregleringsföretag. Länsstyrelsen är tillsynsmyndighet.

Bevarandemål

Trapporna, fångstanläggningen och säkerhetsstängslen ska skötas i linje med gällande regler och lagar. De ska även underhållas så att påverkan på den vackra fallmiljön minimeras.

Skötselåtgärder

Löpande skötsel

Skötsel och underhåll ombesörjes och bekostas av Dalälvens Vattenregleringsföretag.

Hus vid nedre fallet

Beskrivning

Vid det nedre fallet finns en stuga på den plats som tidigare utgjorde en samfälld mark för ”såg- och kvarnplatser”. Den vackra, grå timmerstugan ägs av Särna-Idre Besparingsskog.

Bevarandemål

Stugan hålls i gott skick genom ägarens och hyresgästens försorg. Platsen, som är välbesökt, är fortsatt tillgänglig för besökare.

Skötselåtgärder

Löpande skötsel

Normalt underhåll som stugägaren ansvarar för och bekostar.

Fiskfällan och trappan

Stugan vid nedre fallet

*Slogbod och bänkar vid övre fallet***Beskrivning**

Vid det övre av fallen finns en fin slogbod i bra läge invid älven. Intill slogboden finns även några bänkar och bord. Anordningarna är möjligen uppförda av Turistföreningen. Några behållare för skräp och sopor finns inte.

Bevarandemål

Slogboden hålls i gott skick liksom tillhörande bord och bänkar. Rastplatsen städas från ev. skräp.

Skötselåtgärder*Initialåtgärder*

-

Löpande skötsel

Normalt underhåll och städning vid behov. Nuvarande avsaknad av sopkärl och dass tycks inte vålla några större problem. Om besöksstrycket ökar och problem uppstår bör dock frågan om utplacering av dass och sopkärl prövas. Tillsyn och underhåll utförs av naturvårdsförvalaren.

Slogboden

Gapskjul vid den norra reservatsgränsen

Beskrivning

Nära den punkt där reservatsgränsen löper vidare över älven, norr om fallen, finns en enklare rastplats med ett mindre gapskjul och en nyligen av Särna-Idre FVOF utplacerad sittbänk.

Bevarandemål

Välskötta anordningar.

Skötselåtgärder

Initialåtgärder

-

Löpande skötsel

Normalt underhåll som utförs av naturvårdsförvaltaren

Gapskjulet med den nya bänken

Skyltar och tavlor

Beskrivning

Vid parkeringen finns ett stort skyltställ och vid sloboden ett mindre. Här informerar FVOF om fiskeregler mm.

Bevarandemål

Information om reservatet och vilka föreskrifter som gäller där ska finnas på informationstavlor i anslutning till området och via länsstyrelsens hemsida.

Informationstavlor och skyltställ ska vara välskötta och innehålla aktuell information om såväl fiskeförhållanden som naturreservat.

Skötselåtgärder

Initialåtgärder

Översyn och eventuellt byte av skyltställ. Framtagande av informationsmaterial samt samordning med FVOF för gemensam information. Skyltning med reservatsinformation i enlighet med skötselkartan.

Löpande skötsel

Skyltningen och skyltställena ska vara i gott skick och informationen aktuell.

Stigar och leder

Beskrivning

Vackra, omarkerade stigar leder från parkeringen och det övre fallet nedströms längs älven på höga strandbrinkar med flera fina utsikter över vattnet. Sannolikt har stigarna sitt ursprung i gamla basvägar för frakt till och från såg- och kvarnplatserna vid fallen. Dessa stigar leder vidare ut mot Fjätnäset. Tack vare den glesa skogen och den märkliga småkulliga terrängen är vandring längs dessa stigar en stor upplevelse. Mindre stigar upptrampade av fiskare finns också längs älvens västra sida uppströms övre fallet. I området öster om älven saknas stigar.

Bevarandemål

Välmarkerade och välskötta stigar.

Skötselåtgärder

Initialåtgärder

En översyn av vilka stigar som ska skötas och märkas ut bör genomföras av förvaltaren och Besparingsskogen gemensamt eftersom stigarna fortsätter utanför reservatet. En stigmata bör upprättas och anslås vid stigförgreningar så att besökare kan orientera sig i området.

Löpande skötsel

Stigarna, deras markering och skyltning hålls i gott skick genom regelbunden tillsyn och underhåll.

Stigarna ovanför det nedre fallet

Entré och parkering

Beskrivning

Den naturliga entrén till området är via den väg som är skyltad "Fjätfallen 2" uppe vid Särna – Lillhärnäsleden. Den grusvägen leder ner till parkeringen vid övre fallet, eller om man så vill ner till Fjättnäset. Parkeringen medger att ganska många bilar kan parkera och räcker rimligen normalt till för nuvarande besöksantal. Vägarna till parkeringen och Fjättnäset underhålls av Besparingen.

På östra sidan kan man färdas den större skogsbilvägen ner mot skjutfältet "Skrullrevvägen" som passerar delar av den östra reservatsgränsen. Flera mindre skogsbilvägar finns dessutom som kan användas för att nå dessa delar.

Bevarandemål

Huvudentrén vid övre fallet hålls i gott skick.

Skötselåtgärder

Initialåtgärder

Ny skyltning av vägvisning till parkeringen i enlighet med standard för naturreservat.

Löpande skötsel

Normalt underhåll.

*Gränsmarkering***Beskrivning**

Gränserna är helt eller delvis utmärkta efter markägarnas önskemål.

Bevarandemål**Skötselåtgärder***Initialåtgärder*

En översyn bör göras av gränsutmärkningen om delar av gränsen möjligen saknar markering.

Löpande skötsel

Normalt underhåll.

Ansvarsfördelning för befintliga anläggningar

	Länsstyrelsen	S-I FVOF	S-I Besparingsskog
Väg till parkering			X
Parkering	X		X
Vägvisning till parkering	X		
Stigar och leder	X		X
Slogbodar och bord	X		
Gränsmarkering	X		
Information	X	X	
Hus vid nedre fallet			X

I de fall det kan finnas tveksamheter om vilken aktör som ansvarar för viss anläggning bör klargörande avtal upprättas på initiativ av förvaltaren.

Jakt och fiske

Jakt utövas i ”normal” omfattning i området. Föreskrifterna innebär ingen inskränkning i jaktens omfattning annat än beträffande upplåtande av korttidsjakt, utplacering av åtel samt bedrivande av fälljakt.

Älgjakten bedrivs inom Särna – Idre Älgförvaltningsområde med två berörda jaktlag: Manvallens respektive Fennkällans jaktlag. Övrig jakt sker inom ramarna för Särna Viltvårdsområdesförening.

Fisket organiseras inom Särna-Idre Fiskevårdsområdesförening. Särskilda regler gäller för fiskets utövande. Dessa regler bestäms av Fiskevårdsområdesföreningen. Ingen reglering av fisket sker genom reservatsföreskrifterna. Handhavandet av fisktrappan och fiskfällan regleras i vattendom och berörs därför inte genom reservatsföreskrifterna, så länge ingen fysisk förändring av platsen sker.

Dokumentation och uppföljning

Dokumentation

Förvaltaren ansvarar för att väl dokumentera alla nyskapande åtgärder och restaureringar. Förvaltaren ska även dokumentera underhållsåtgärder samt tillsyn av friluftsanläggningar.

Uppföljning

Bevarandemål

Uppföljning av de bevarandemål som angetts i skötselplan ska göras som underlag för utvärdering av om syftet med reservatet uppnås. Uppföljningen genomförs av Länsstyrelsen. Uppföljning kommer att ge vägledning om ytterligare bevarandeåtgärder krävs för att upprätthålla gynnsam bevarandestatus.

Övriga skötselåtgärder

Förvaltaren ansvarar för att följa upp genomförda skötselåtgärder.

Revidering av skötselplanen

Skötselplanen gäller tills vidare och revideras då uppföljningen indikerar att behov finns, eller om skötselplanen i övrigt är inaktuell.

Sammanfattning och prioritering av skötselåtgärder

Åtgärd	Prioritet	Mål med åtgärden	När	Var	Frekvens
Uppmärkning av reservatsgräns	1	Synliggöra reservatsgräns	Inom 1 år	Se karta	Engångsåtgärd, underhåll vid behov
Framtagning, uppsättning och underhåll av informationsskyltar	1	Ökad tillgänglighet	Inom 1 år	Se karta	Engångsåtgärd, underhåll vid behov
Genomgång av ansvarsförhållanden	1	Klara ansvarsförhållanden	Inom 1 år	-	Engångsåtgärd
Folder och webbplats	2	Ökad tillgänglighet	Inom 1-5 år		Engångsåtgärd, underhåll vid behov
Naturvårdsbränning	2	Restaurera skogar med låga naturvärden	Inom 10 år	Skötselområde 2	Återkommande
Underhåll av slogbod/gapskjul/stigar	3	God tillgänglighet	Löpande	Se karta	Vid behov
Uppföljning av hårig skrovellav	3	Följa upp status	Snarast	Se karta	Vart 5-10 år

Bilagor:

Bilaga A: Hotbild – vad kan påverka Natura 2000-området negativt?

Bilaga A

Hotbild – vad kan påverka Natura 2000-området negativt?

Om inte annat anges så är Länsstyrelsens bedömningar av hotbilder baserade på Naturvårdsverkets generella vägledningar för arter och naturtyper inom nätverket Natura 2000 (Naturvårdsverket 2002, 2003a-2003e).

3160 Dystrofa sjöar och vattendrag (Myrsjöar)

Dikning av omgivande våtmark och gungfly.

Skogsbruk i närområdet; avverkning av strandskog förändrar hydrologi, lokalklimat och struktur i strandzonen.

Reglering påverkar vattennivåer och fluktuationer. Överdämning och/eller låga vattenstånd kan leda till erosion, försumpning och/eller igenväxning i strandzonen. Regleringskonstruktioner utgör dessutom ofta vandringshinder.

Utsättning av främmande arter, eller fiskstammar kan ändra konkurrensförhållanden, sprida smitta och/eller orsaka genetisk kontaminering.

Exploatering av strandområdet är negativt för möjligheten att upprätthålla naturliga strandmiljöer och riskerar att öka framtida efterfrågan om översvämningsskydd.

Utsläpp av föroreningar från punktkälla, t ex avlopp, industri, täkt eller annan verksamhet riskerar att försämra vattenkvaliteten.

Kalkning av omgivande våtmarker förändrar de fysiska och kemiska förutsättningarna för strandmiljöernas naturligt förekommande arter. Kalkning av naturligt sura (icke antropogent försurade) tillflöden och sjöar påverkar förutsättningarna för de arter som är anpassade till naturligt sura förhållanden.

Infrastrukturanläggningar kan orsaka grumling och utsläpp av miljöfarliga ämnen i diken och vattendrag uppströms. Broar och vägtrummor över in- och utflöden kan orsaka vandringshinder.

3210 Naturliga större vattendrag av fennoskandisk typ

Reglering av vattenföringen; småskalig utbyggnad i kvarvarande oreglerade vattendragssträckor eller fortsatt/ökad påverkan i redan reglerade vatten, t ex sänkt minimitappning, ökad korttidsreglering. Reglering kan orsaka störd flödesdynamik, fragmentering/ vandringshinder, överdämning av våtmarks- och strandområden, torrläggning av vattendragssträckor och/eller ändrade näringsförhållanden.

Skogsbruk; avverkning av strandnära skog ger ökad instrålning/temperatur, fysisk störning, minskad tillgång på död ved respektive nedfall av

organiskt material. Slutavverkning, markavvattning/ skyddsdikning ger ökad avrinning och risk för erosion. Verksamheterna kan orsaka grumling och igenslamning av bottnar samt förändrad hydrologi i strandmiljön.

Kanalisering, fördjupning och invallning för att förhindra översvämning. Minskade vattenståndsvariationer och jämnare flöde orsakar mer ensartade botten och strandmiljöer och minskar förutsättningarna för arter som är beroende av naturlig flödesdynamik.

Utsättning av främmande arter, eller fiskstammar kan ändra konkurrensförhållanden, sprida smitta och/eller orsaka genetisk kontaminering.

Fiske som är ensidigt mot vissa arter eller som är för hårt i förhållande till vattendragets naturliga produktionsförmåga kan påverka konkurrensförhållanden och artsammansättning.

Exploatering av strandområden är negativt för möjligheten att upprätthålla naturliga strandmiljöer och riskerar att öka framtida efterfrågan om översvämningsskydd.

Infrastrukturåtgärder - byggande, underhåll och trafik kan orsaka grumling och utsläpp av miljöfarliga ämnen i diken och vattendrag. Broar och vägtrummor kan utgöra vandringshinder och vara flaskhalsar vid höga flöden (med risk för utspolning av vägbankar mm).

Utsläpp av föroreningar från punktkälla, t ex avlopp, industri, täkt eller annan verksamhet.

Försämrade vattenkvalitet orsakad av antropogena, diffusa källor – försurning, miljögifter (inklusive metaller) och eutrofiering.

Kalkning av omgivande stränder och våtmarker förändrar de fysiska och kemiska förutsättningarna för strandmiljöernas naturligt förekommande arter. Kalkning av naturligt sura (icke antropogent försurade) vattendrag påverkar förutsättningarna för de arter som är anpassade till naturligt sura förhållanden.

6450 Nordliga boreala alluviala ängar (Svämängar)

Spridning av gödsel i naturtypen påverkar floran negativt.

Utebliven vårflod.

Kväveläckage från angränsande marker kan påverka floran negativt.

Dräneringar som torkar ut naturtypen.

Markexploatering och annan markanvändningsförändring i objektet eller i angränsande områden, exempelvis skogsplantering, dikning och täktverksamhet.

Gödslings- och försurningseffekter från nedfall av luftburna föroreningar påverkar floran negativt.

7140 Öppna svagt välvda mossar, fattiga och intermediära kärr och gungflyn

Befintliga och tidigare genomförda ingrepp i form av dikning och andra mark-avvattnande åtgärder liksom dämning påverkar naturtypens hydrologi och hydrokemi, vilket kan ge konsekvenser på vegetation och torvbildning samt torvnedbrytning. Även markavvattningsföretag och dämning i närliggande våtmarks- eller fastmarksmiljöer kan påverka naturtypen. Effekterna kan vara uttorkning ökad igenväxning och erosion.

Torvbrytning är ett hot som riskerar att öka i takt med efterfrågan på torv som energikälla och jordförbättringsmedel.

Anläggning av skogsbilvägar över eller i närheten av naturtypen kan förutom påverkan på den fysiska miljön påverka hydrologin och/eller hydrokemin i ett område.

Skogsbruk i närområdet; avverkning av fastmarksholmar och buffertzoner förändrar hydrologi, lokalklimat och struktur i övergångszonen mellan myren och fast mark. Avverkning av närliggande fastmarksskog kan också orsaka läckage av näringsämnen ut på myren.

Spridning av till exempel kalk, aska och gödningsämnen i naturtypen ger drastiska förändringar på vegetationens artsammansättning. Motsvarande spridning av kemiska substanser i naturtypens närhet kan också skada genom luftburen deposition eller genom transport med tillrinnande vatten.

Ökad våtdeposition av kväve gör att naturtypens vegetationssammansättning förändras med resultat att antalet vitmossor minskar, och andelen gräs, buskar och träd ökar.

Samhällsbyggande med nya kommunikationsleder, anläggningar etc kan direkt eller indirekt förstöra eller orsaka skada på naturtypen.

8230 Pionjärvegetation på silikatrika bergytter (Hällmarkstorräng)

Luftföroreningar vill ha en direkt negativ effekt på vissa arter (lavar och mossor), och en indirekt effekt via en kontaminering av jord och vatten.

Klimatförändringar som leder till förändrad konkurrenssituation där vissa artar gynnas på bekostnad av andra, bland annat igenom ett ökat jordtäckande och igenväxning generellt.

Ändrad markanvändning, till exempel att man bortgår från människo-skapade bränder, slätter eller bete.

Användning av gödning vill ha en negativ påverkan på flera av arterna.

Användning av bekämpningsmedel vill ha en negativ påverkan på flera av arterna.

9050 Örtrika, näringsrika skogar med gran av fennoskandisk typ

Exploatering av området i fråga.

Avverkning, röjning, gallring utgör hot genom att lämpliga strukturer förstörs eller borttages. Även åtgärder i intilliggande områden kan vara skadliga genom att de påverkar lokalklimatet i beståndet av intresse. Undantag kan finnas där åtgärden syftar till att utveckla något annat naturvärde.

Produktionshöjande åtgärder i skogsbruket, exempelvis gödsling, markberedning, plantering och användandet av främmande trädslag.

Markskador och dikning. Förutom den mekaniska skadan kan hydrologin påverkas och naturmiljön förändras. Detta gäller större markskador, medan tramp sällan är negativt.

Fragmentering. I den mindre skalan kan exempelvis skogsbilvägar leda till fragmentering av vissa organismers populationer, medan andra organismer påverkas negativt när skogsbestånden blir alltför isolerade i landskapet.

Nedfall av kemiska ämnen. Vissa kemiska ämnen har förmågan att direkt skada organismer, men kan också påverka hela naturmiljön. Så har till exempel vissa kväveföreningar den effekten att de är skadliga för svampar och lavar, samtidigt som de kan vara gödande och ge förändringar i vegetationen. Andra skadliga ämnen är svavel- och metallföreningar.

Brist på dynamik. Arterna förekommer ofta bara i några få stadier i skogens utveckling. Om de dynamiska krafterna inte får verka kan det i landskapet uppstå brist på något av dessa stadier, med följd att de ingående arternas habitat försvinner. Detta gäller särskilt brand som verkar över stora ytor, men andra viktiga dynamiska krafter är ras, översvämning och utbrott av skadeorganismer.

Vissa organismer. Några organismer har förmågan att påverka landskapets sammansättning, till exempel älg och annat hjortvilt som kan förhindra föryngring av vissa trädslag. Andra hot är arter som ännu inte observerats.

9010 *Västlig taiga

Alla former av produktionsinriktat skogsbruk, i eller i direkt anslutning till objektet hotar naturtypen, och leder till brist på gamla träd, död ved etc. Exempel på skogsbruksåtgärder är avverkningar som slutavverkning, gallring, röjning, blädning etc. (Gäller ej naturvårdsinriktade avverkningar enligt skötsel.) Markberedning, dikning och plantering kan också utgöra hot mot naturtypen.

Exploatering för samhällsbyggande av olika former kan utgöra ett hot mot naturtypen. Även byggande av skogsbilvägar kan hota naturtypen och fragmentera området vilket medför att hydrologin i skogsområdet kan förstöras.

Fragmentering – minskad konnektivitet mellan områden, kan även leda till brist på genflöde mellan populationer och negativa kanteffekter i små objekt.

Brist på bränder ger minskad mängd nybränd ved och mark, vilket är ett hot för många brandberoende arter, samt kan ge en tillväxt av humuslagret med efterföljande vegetationsförändringar.

Graninvandring kan vara ett hot mot flerskiktade tallskogar och lövskogar som tidigare uppkommit efter brand.

91D0 *Skogbevuxen myr

Alla former av produktionsskogsbruk i eller i anslutning till ett objekt kan hota naturtypen. Större uttag av träd kan skapa markförstöring och förändra hydrologin, samt leda till uttorkning och konkurrensutsättning för arter knutna till naturtypen. Skogsbruk kan inte bedrivas utan att naturtypens karaktäristiska arter hotas.

Exempel på skogsbruksåtgärder som kan utgöra ett hot mot naturtypen:

- Avverkningar eller planteringar samt markberedning, dikning, dikesrensning, vägbyggen och annat som förändrar hydrologin och hydrokemin negativt. Detta kan leda till konsekvenser för vegetation samt torvbildning och torvnedbrytning.
- I de fall naturtypen utgörs av glest bevuxen myr utgör även ovan nämnda skogsbruksåtgärder i anslutning till objektet ett hot mot naturtypens gynnsamma bevarandestatus.
- Torvutvinning i objektet eller i intilliggande öppna myrar.
- Ingrepp i kringliggande vattenytans hydrologi, eller förändrad vattenregim i ett vattendrag.
- Kalkning, gödsling och/eller spridning av aska i eller i anslutning till objektet ger förändringar på vegetationens artsammansättning.
- Exploatering i form av kommunikationsleder, anläggningar etc. kan skada objektet, antingen som en direkt effekt eller genom anläggningsarbetet.

1984 Platt spretmossa

Arten hotas av bristen på murken ved i det moderna skogsbruket och av torrläggning av sumpskogar med naturskogskvalitéer.

Bevarandestatus idag

Innan basinventeringen är genomförd vet vi inte om gynnsam bevarandestatus råder i hela området.